

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς,
του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

**«Ποινική και ποινική δικονομική αντιμετώπιση του οργανωμένου
εγκλήματος»**

Ιωάννης Παπιγκιώτης

Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Πετρόπουλος

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Ιωάννη Παπιγκιώτη που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ποινική και ποινική δικονομική αντιμετώπιση του οργανωμένου
εγκλήματος»

Ιωάννης Παπικιώτης

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Βασίλειος Πετρόπουλος

Μέλος ΣΕΠ - ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαργαρίτα Γασπαρινάτου

Μέλος ΣΕΠ - ΕΑΠ

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Στους γονείς και στα αδέρφια μου

Περίληψη

Στην παρούσα Διπλωματική Εργασία γίνεται προσπάθεια να αναλυθούν οι προβλέψεις του ουσιαστικού και του δικονομικού ποινικού δικαίου αναφορικά με την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Στο πρώτο μέρος επιχειρείται να γίνει θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος και να αναλυθούν βασικές εγκληματολογικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για αυτό. Εν συνεχεία, στο δεύτερο μέρος της διπλωματικής εργασίας θα καταδειχθούν οι προσπάθειες που έχουν γίνει σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και ακολούθως θα γίνει μνεία στην κατάσταση που παρουσιάζει το εν λόγω φαινόμενο στην Ελλάδα, όπως αυτή προκύπτει από τις εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, στην αρμόδια Υπηρεσία της για την καταπολέμησή του, καθώς και στη νομοθέτηση για αυτό με τον Ν. 2928/2001. Ακολούθως, στο τρίτο μέρος της εργασίας θα εξεταστούν οι προβλέψεις του Ποινικού Κώδικα για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και συγκεκριμένα το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, ενώ στη συνέχεια θα παρουσιαστούν πρακτικές δυσκολίες που προκύπτουν από την εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας. Στο τέταρτο μέρος της παρούσας θα αναφερθούν οι ποινικοδικονομικές προβλέψεις για το οργανωμένο έγκλημα και ειδικότερα θα γίνει ανάλυση των ειδικών ανακριτικών πράξεων, της προστασίας μαρτύρων και της αρμοδιότητας των δικαστηρίων, ενώ παράλληλα θα αναφερθούν οι παραβιάσεις σε θεμελιώδη δικαιώματα πολιτών, που μπορεί να ανακύψουν λόγω της ιδιαιτερότητας των συγκεκριμένων προβλέψεων. Τέλος, θα γίνουν συμπερασματικές παρατηρήσεις σε μια προσπάθεια αξιολόγησης της ποινικής και ποινικοδικονομικής νομοθεσίας για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Λέξεις – Κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα, εγκληματική οργάνωση, άρθρο 187 Π.Κ., ειδικές ανακριτικές πράξεις, άρθρο 254 Κ.Π.Δ., Σύμβαση του Παλέρμο.

«The Penal and Criminal Procedural Response to Organized Crime»

Ioannis Papigkiotis

Abstract

This Master Thesis attempts to analyze the provisions of substantive and procedural criminal law regarding the treatment of organized crime. In the first part an attempt is made to provide a theoretical approach to the concept of organized crime and to analyze the basic criminological theories that have been formulated regarding it. Subsequently, in the second part of the thesis, the efforts undertaken at both international and European level to combat organized crime will be presented. Reference will then be made to the situation of this phenomenon in Greece, as reflected in the reports of the Hellenic Police and its competent Service for combating organized crime, as well as to the relevant legislative framework established by Law 2928/2001. Furthermore, the third part of the thesis examines the provisions of the Penal Code concerning the treatment of organized crime, and in particular the offense of criminal organization. Subsequently, practical difficulties arising from the implementation of criminal legislation will be presented. The fourth part of the present thesis addresses the criminal procedural law provisions concerning organized crime. In particular, it analyzes special investigative acts, witness protection, and the jurisdiction of the courts, while also examining potential violations of fundamental citizens' rights that may arise due to the particular nature of these provisions. Finally, concluding observations will be made in an effort to evaluate the penal and criminal procedural legislation concerning the combat against organized crime.

Keywords

Organized crime, organized criminal group, article 187 of the Greek Penal Code, special investigative acts, article 254 of the Greek Criminal Procedure Code, Palermo Convention (UNTOC)

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Κατάλογος Εικόνων	viii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	ix
1. Εισαγωγή	1
2. Η θεωρητική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος	3
2.1. Προσπάθειες οριοθέτησης του οργανωμένου εγκλήματος	3
2.2. Οι εγκληματολογικές θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα	5
2.2.1. Η θεωρία του Donald Cressey	6
2.2.2. Η θεωρία του William Chambliss	7
2.2.3. Λοιπές εγκληματολογικές θεωρίες	8
3. Διεθνής και εθνική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος	10
3.1. Η διεθνής αντίδραση	10
3.2. Η αντίδραση της Ε.Ε.	13
3.3. Το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα μέσω των ετήσιων εκθέσεων της ΕΛ.ΑΣ.	16
3.4. Η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος	18
3.5. Ο Ν. 2928/2001	19
4. Οι ποινικές προβλέψεις για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος	24
4.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό	24
4.2. Νομοτυπική μορφή του εγκλήματος	25
4.3. Υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος	30
4.4. Ο σκοπός του οικονομικού οφέλους	32
4.5. Άλλα ζητήματα	34
4.6. Άρθρα 187Β και 187Γ Π.Κ.	35
4.7. Η πλημμελής εφαρμογή του άρθρου 187 Π.Κ.	36
5. Οι ποινικοδικονομικές προβλέψεις για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος	38
5.1. Ειδικές ανακριτικές πράξεις	38
5.1.1. Συγκαλυμμένη έρευνα	40
5.1.2. Ανακριτική διείσδυση	41
5.1.3. Ελεγχόμενες μεταφορές	43
5.1.4. Άρση απορρήτου των επικοινωνιών	43
5.1.5. Καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα	45
5.1.6. Συσχέτιση ή συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	46
5.2. Προστατευόμενοι μάρτυρες	46
5.3. Ζητήματα δικαστηρίων	48
5.4. Ανακύπτοντα ζητήματα	49
6. Συμπεράσματα – Επίλογος	51
Βιβλιογραφία	54

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 Το άρθρο 187 Π.Κ. «Εγκληματική οργάνωση»	24
---	----

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Eurojust – European Union Agency for Criminal Justice Cooperation

Europol – European Police Office

Interpol – International Criminal Police Organization

Α.Α.Δ.Ε. – Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων

Δ.Ε.Υ. – Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις

Ε.Α.Δ. – Εθνική Αρχή Διαφάνειας

Ε.Δ.Δ.Α. – Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ε.Ε. – Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Σ.Δ.Α. – Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΛ.ΑΣ. – Ελληνική Αστυνομία

Η.Π.Α. – Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Κ.Π.Δ. – Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Ν. – Νόμος

Ο.Η.Ε. – Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Παρ. – παράγραφος

Π.Δ. – Προεδρικό Διάταγμα

Π.Κ. – Ποινικός Κώδικας

Σ.Δ.Ο.Ε. – Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

1. Εισαγωγή

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί έναν από τους κυριότερους στόχους αντεγκληματικής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει από το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, τόσο σε κοινωνικοοικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, έχει συντελέσει στη χάραξη πολιτικών στις έννομες τάξεις των κρατών, οι οποίες κάποιες φορές προσβάλλουν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, σε βάρος των οποίων στρέφονται. Αυτό έχει συμβεί και στην Ελλάδα, όπου, παρόλο που υπάρχει διαχρονική προσπάθεια νομοθέτησης για το οργανωμένο έγκλημα, αυτή παρέμενε για χρόνια ανολοκλήρωτη και αναποτελεσματική. (Λίβος, 2000 : 17-18)

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος μέσω των προβλέψεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Πριν αναπτυχθούν λεπτομερώς οι νομοθετικές αυτές διατάξεις, κρίνεται σκόπιμο στο πρώτο μέρος της εργασίας να γίνει μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος ξεκινώντας από τις προσπάθειες δημιουργίας ορισμού για αυτό και αναλύοντας εγκληματολογικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για το οργανωμένο έγκλημα με βασικότερες αυτές των Donald Cressey και William Chambliss.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας θα αναπτυχθούν οι προσπάθειες που έχουν καταβληθεί σε διεθνές και σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου με ιδιαίτερη έμφαση στην κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμιο και στις προβλέψεις για διεθνή αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Ακολούθως, θα παρουσιαστεί η εικόνα του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, όπως αυτή προκύπτει από τις αντίστοιχες ετήσιες εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, και θα γίνει ειδική αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο της νεοσύστατης Υπηρεσίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος.

Στη συνέχεια, αφού γίνει μνεία της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα και συγκεκριμένα του Ν. 2928/2001 και των τροποποιητικών αυτού, θα παρουσιαστούν εκτενώς στο τρίτο μέρος της εργασίας οι νομοθετικές προβλέψεις του ουσιαστικού ποινικού δικαίου για αυτό και ειδικότερα το άρθρο 187 Π.Κ. για την εγκληματική οργάνωση. Θα αναπτυχθεί διεξοδικά το προστατευόμενο έννομο αγαθό, η αντικειμενική υπόστασή του, με όλες τις μορφές τέλεσης που προβλέπονται, η υποκειμενική του υπόσταση και άλλα αξιοσημείωτα ζητήματα, όπως οι προβλεπόμενες ποινές και ο ανασταλτικός τους χαρακτήρας. Επιπλέον, θα εξεταστεί η επιλογή

του Έλληνα νομοθέτη να μην εισάγει την επιδίωξη απόκτησης οικονομικού οφέλους στα χαρακτηριστικά μιας εγκληματικής οργάνωσης, στα άρθρα 187B και 187Γ Π.Κ., τα οποία αναφέρονται στην αξιόποινη υποστήριξη και στα ευνοϊκά μέτρα γύρω από το οργανωμένο έγκλημα, καθώς και στον προβληματισμό της πλημμελούς εφαρμογής του άρθρου 187 Π.Κ. σε πρακτικό επίπεδο από τις διωκτικές αρχές.

Ακολούθως, στο τέταρτο μέρος της παρούσας θα παρουσιαστούν ενδελεχώς οι προβλέψεις, από μεριάς δικονομικού ποινικού δικαίου για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, για τις ειδικές ανακριτικές πράξεις και ειδικότερα για ό,τι σχετίζεται με το βούλευμα που πρέπει να εκδοθεί για αυτές, καθώς και στην αξιοποίηση τυχαίων ευρημάτων ή δεδομένων που αφορούν σε τρίτα άτομα. Έπειτα θα αναλυθούν η συγκαλυμμένη έρευνα, η ανακριτική διείσδυση, οι ελεγχόμενες μεταφορές, η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, η καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα, καθώς και η συσχέτιση ή ο συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ακόμη, θα γίνει λόγος για την προστασία μαρτύρων σε υποθέσεις οργανωμένης εγκληματικότητας, τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων για αυτές και θα αναφερθούν ζητήματα που ανακύπτουν, ιδίως αυτά που έχουν να κάνουν με παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των ατόμων, σε βάρος των οποίων ενεργοποιούνται οι προβλέψεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Τέλος, στο τελευταίο μέρος της ανά χείρας διπλωματικής εργασίας θα διατυπωθούν συμπερασματικές παρατηρήσεις γύρω από το νομοθετικό πλαίσιο και την ανάλυση που θα έχει προηγηθεί.

2. Η θεωρητική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος

Οι ομάδες που αποτελούνται από περισσότερους από τρεις εγκληματίες και έχουν ως χαρακτηριστικό τους στοιχείο την ύπαρξη οργανογράμματος καθορισμένης διάρκειας και την επιδίωξη τέλεσης περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ορίζονται ως «εγκληματικές οργανώσεις». Στα διεθνή κείμενα για την περιγραφή των οργανώσεων αυτών επικρατεί ο όρος «οργανωμένο έγκλημα», κάτι το οποίο δεν έχει καταστεί εφικτό να γίνει στη Χώρα μας και για αυτό ο Έλληνας νομοθέτης χρησιμοποιεί τον όρο των «εγκληματικών οργανώσεων». Διαχρονικά οι ομάδες αυτές έχουν καταφέρει να επιβιώσουν λόγω της μυστικότητας που διατηρούν, της οικονομικής τους ισχύος και της αλληλοστήριξης των μελών τους, που εκφράζονται συνήθως μέσω νομιμοφανών επιχειρήσεων. Μάλιστα, το γεγονός ότι έχουν διασυνδέσεις με άτομα υψηλών κοινωνικών ομάδων και δη πολιτικά πρόσωπα είναι η βασική αιτία της αναποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής πολιτικής κατά του οργανωμένου εγκλήματος. Στη σύγχρονη εποχή το οργανωμένο έγκλημα εμφανίζεται με βίαιη μορφή και για να διατηρηθεί είναι αναγκαίο να καταφύγει μεταξύ άλλων σε πρακτικές διαφθοράς, αλλά και νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. (Αλεξιάδης, 2011 : 241-242) Χαρακτηριστικό είναι ότι λόγω της εμπλοκής ατόμων από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα στο οργανωμένο έγκλημα, οι εγκληματικές ομάδες διαθέτουν τέτοια δομή ώστε ακόμη και αν συλληφθούν ορισμένα μέλη τους, οι Αρχές να μην μπορούν να φτάσουν στα αρχηγικά μέλη. Σε αυτό, πέραν της μυστικότητας που προαναφέρθηκε, συμβάλλουν επιπλέον η απουσία επαφής των ιεραρχικά ανώτερων στην οργάνωση με κατώτερους και η ανάθεση αρμοδιοτήτων στους τελευταίους από ενδιάμεσους. (Morselli, 2009 : 9)

2.1. Προσπάθειες οριοθέτησης του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα ως θεωρητική έννοια αρχικά αντιμετωπιζόταν με τρία κριτήρια: της συνωμοσίας, της εθνικότητας και της επιχείρησης. Ξεκινώντας με το πρώτο, το οποίο βασίζεται στο αγγλοσαξωνικό σύστημα, το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μία επικίνδυνη κατάσταση για την κοινωνία. Ωστόσο, αυτό το κριτήριο δεν είναι επιτυχές, καθώς δε δίνεται η δυνατότητα διαφοροποίησης του οργανωμένου εγκλήματος από άλλες κατά συναυτουργία πράξεις, που τελούνται σε βάρος της δημόσιας τάξης. Από άποψη εθνικότητας, οργανωμένο έγκλημα είναι ένα επικίνδυνο πλήθος που έχει κοινή εθνική καταγωγή. Και αυτή η άποψη δεν μπορεί να σταθεί, καθώς βασίζεται σε εμπειρικές μελέτες και παραβλέπει τη διεθνική φύση

του φαινομένου. Με το τελευταίο κριτήριο, το οργανωμένο έγκλημα παρομοιάζεται με μια επιχείρηση, υπό την έννοια ότι και στις δύο περιπτώσεις υφίσταται κοινός συστηματικός στόχος, αυτός της απόκτησης οικονομικού οφέλους. (Παπαχαλαράμους, 1998 : 688)

Με άλλα λόγια, το οργανωμένο έγκλημα λειτουργεί ακριβώς όπως μια επιχείρηση, απλώς χρησιμοποιεί παράνομες μεθόδους. Επίσης, δεν είναι ξεκάθαρα οικονομικό έγκλημα, μιας και διαθέτει ιεραρχική διάρθρωση, μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων και ασκεί κάποιας μορφής βία. Η συγκεκριμένη προσέγγιση περικλείει στον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος τόσο τις οργανώσεις τύπου Μafía όσο και τα απλά εγκληματικά δίκτυα και χρησιμοποιήθηκε από τα ποινικά συστήματα αρκετών χωρών, για να νομοθετήσουν γύρω από αυτό. Ωστόσο, σε διεθνές επίπεδο δεν τυγχάνει αποδοχής, καθώς καθιστά δύσκολη την απόδειξη ύπαρξής του, παραπέμπει πιο πολύ σε σοβαρό παρά σε οργανωμένο έγκλημα και απαιτεί την επιδίωξη προσπορισμού οικονομικού οφέλους, ενώ μπορεί να υπάρχουν και άλλοι σκοποί πίσω από αυτό. Κατά συνέπεια μέχρι και τα τέλη του 20^{ου} αιώνα το οργανωμένο έγκλημα ανιχνευόταν από την ύπαρξη οργάνωσης ατόμων και νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, χωρίς να δίνεται βάση στα τελούμενα αδικήματα, αλλά και από τις ακολουθούμενες αστυνομικές πρακτικές, οι οποίες επιτρεπόταν να παραμερίζουν την αρχή της νομιμότητας όταν αυτό απαιτούνταν και να διενεργούν ειδικές ανακριτικές πράξεις. (Παπαχαλαράμους, 1998 : 688-689)

Κάθε κράτος έχει την ανάγκη να προσφέρει στους πολίτες του ορισμένα αγαθά, το μονοπώλιο των οποίων όμως έχουν αναλάβει οι οργανωμένοι εγκληματίες. Ωστόσο, η παγκόσμια κοινότητα έχει θεσπίσει απαγορεύσεις για τα αγαθά αυτά και κατ' αυτόν τον τρόπο υποστηρίζεται ότι κατασκευάζονται οι παράνομες αγορές. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που το οργανωμένο έγκλημα υποστηρίζεται ότι έχει διαρθρωθεί και λειτουργεί σα μια επιχείρηση, όπου συμμετέχουν άτομα των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών τάξεων και αυξάνουν τη δύναμή τους με τη χρήση μεθόδων διαφθοράς. (Bezlon & Gounev, 2012 : 33) Όπως λοιπόν τα κράτη νομοθετούν σε βάρος της αισχροκέρδειας και του αθέμιτου ανταγωνισμού των νόμιμων επιχειρήσεων, το ίδιο πρέπει να γίνει και με τις παράνομες αγορές, ώστε να προστατευθεί η αξία της προσωπικότητας των πολιτών. Το θέμα που ανακύπτει όμως είναι ότι οι παράνομες αγορές θα πλουτίζουν όσο υπάρχει ζήτηση στην κοινωνία και η οικονομική ισχύς συνεπάγεται και πολιτική δύναμη. (Λίβος, 2000 : 24-25)

Η έννοια «οργανωμένο έγκλημα» είναι έννοια της επιστήμης της Εγκληματολογίας για να περιγράψει εγκλήματα που διαπράττονται από συστήματα με στόχο το οικονομικό κέρδος και τα αίτια που οδηγούν σε αυτά. Τα συστήματα αυτά που αποτελούν το οργανωμένο έγκλημα

έχουν πραγματοπαγή χαρακτήρα, γεγονός που σημαίνει ότι είναι διαρθρωμένα σαν επιχείρηση και βασίζονται στις πράξεις και όχι στα πρόσωπα καθ' αυτά. Με άλλα λόγια, το οργανωμένο έγκλημα διακρίνεται από τις δομές του, οι οποίες ευνοούν την απόκτηση οικονομικού οφέλους και την ίδια την επιδίωξη της απόκτησης αυτής. Από την άλλη, σε ποινικό επίπεδο, το οργανωμένο έγκλημα τυποποιείται ως «εγκληματική οργάνωση», για να καταστεί εφικτή η υπαγωγή πραγματικών περιστατικών σε νόμους υπό την έννοια της συγκρότησης μιας εγκληματικής ομάδας με στόχο τη διάπραξη αδικημάτων για μακρό χρονικό διάστημα. (Βιδάλη, 2017 : 150)

Όμως, αποτελεί διαχρονικό πρόβλημα το ότι δεν υπάρχει επίσημος ορισμός, που να τυγχάνει κοινής αποδοχής για το οργανωμένο έγκλημα, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διαπιστωθεί το εύρος του και οι κίνδυνοι που απορρέουν από αυτό. Μάλιστα, το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές δεν στρέφεται κατά συγκεκριμένων προσώπων, το καθιστά ως φαινόμενο λιγότερο επικίνδυνο στις συνειδήσεις των κοινωνιών, με αποτέλεσμα να μην τηρούν θετική στάση απέναντι στα μέτρα αντιμετώπισής του, τα οποία εκ των πραγμάτων πρέπει να είναι αυστηρά και περιοριστικά. (Λίβος, 2000 : 31) Οι δυσκολίες αυτές αντιμετωπίζονταν εμπειρικά και με περιγραφικούς ορισμούς της έννοιας για πολλά χρόνια πριν την κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο, άλλες φορές με την περιγραφή του τρόπου δράσης των εγκληματικών ομάδων και άλλες με την περιγραφή των τελούμενων αδικημάτων. Φυσικά, η πρακτική αυτή, πέραν του προβλήματος μη ύπαρξης ορισμού, έθετε και το ζήτημα της παραβίασης της αρχής απαγόρευσης της αοριστίας. (Μυλωνόπουλος, 2000 : 106-108)

2.2. Οι εγκληματολογικές θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα

Στη σύγχρονη εποχή, αλλά και διαχρονικά, παρατηρείται εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος και εναλλαγή των μορφών του. Αυτή είναι και μία από τις αιτίες της μη ύπαρξης σαφούς ορισμού του φαινομένου αυτού, αφού οι εγκληματικές ομάδες προσαρμόζονται στα κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά δεδομένα, ώστε η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος να πρέπει συνεχώς να αναπροσαρμόζεται. Βεβαίως στην προσπάθεια οριοθέτησης του οργανωμένου εγκλήματος, σπουδαίο ρόλο παίζει και η θεωρητική σκοπιά από την οποία κάποιος θα προσπαθήσει να το παρατηρήσει. (Σταμούλη, 2016 : 1196)

Για το οργανωμένο έγκλημα έχουν γραφτεί πολλά κατά καιρούς. Ωστόσο, οι θεωρίες του Cressey και του Chambliss κατέχουν ξεχωριστή θέση, καθώς αναφέρονται στην κοινωνική

οργάνωση αυτού του φαινομένου και στη σχέση του με τη διαφθορά και έχουν επηρεάσει τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου στη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής γύρω από αυτό. Στο πλαίσιο των δύο αυτών βασικών θεωριών έχει αναπτυχθεί συζήτηση για το αν το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί εισαγόμενο φαινόμενο στις κοινωνίες ή είναι μέρος της ίδιας τους της οργάνωσης. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις έχουν την ιδιαιτερότητα ότι χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος που η μία τείνει να παραμερίσει τα φέρνει στο προσκήνιο η άλλη και αντιστρόφως. Όπως ήδη αναφέρθηκε, σε αυτές τις θεωρήσεις βασίζονται τα μέτρα αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα. (Βιδάλη, 2017 : 47)

2.2.1. Η θεωρία του Donald Cressey

Αναφερόμενος στο οργανωμένο έγκλημα ο Cressey διατύπωσε τη «θεωρία της συνωμοσίας». Κατά τον Cressey, το οργανωμένο έγκλημα στις Η.Π.Α. του 1967 διοικούνταν από μια συντονισμένη ομάδα που είχε εσωτερικούς κώδικες και ιεραρχία και η οποία απαρτιζόταν από Ιταλούς συνεχιστές της μαφίας της Σικελίας. Σε αυτό ακριβώς στήριζε την άποψή του ότι το οργανωμένο έγκλημα εισήχθη από αλλοδαπούς των Η.Π.Α.. Αν και κατακρίθηκε η θεωρία του ως στερεοτυπική, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι βοήθησε στην κατανόηση της δομής του οργανωμένου εγκλήματος καταδεικνύοντας τις επιχειρησιακές ικανότητες της αστυνομίας, τη δύναμη των πληροφοριών και την ισχύ και τις γνωριμίες που είχε το οργανωμένο έγκλημα στις Η.Π.Α.. (Βιδάλη, 2017 : 47-48, 50)

Επιγραμματικά, ο Cressey υποστηρίζει ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ξενόφερτο φαινόμενο και συνδέεται με αλλοδαπούς κοινής εθνικότητας και κοινωνικά ανεπιθύμητους. Επίσης, ότι σε αυτό συμμετέχουν κράτη, διωκτικές αρχές και εταιρείες, που έχουν άμεση σύνδεση με τη νομοθέτηση και για αυτό παραμένουν στο απυρόβλητο. Επισημαίνει ακόμη ότι το οργανωμένο έγκλημα κάνει την εμφάνισή του μέσω επιχειρήσεων, οι οποίες επιδιώκουν να μονοπωλήσουν, για να αυξήσουν τα κέρδη τους, και στο πλαίσιο αυτό καταφεύγουν αναγκαστικά και στη διαφθορά. (Βιδάλη, 2017 : 48) Στο έργο του *Theft Of The Nation*, ο Cressey κάνει λόγο για ύπαρξη καταμερισμένων ρόλων στις εγκληματικές οργανώσεις, ένας από τους οποίους θα πρέπει υποχρεωτικά να είναι του ενορχηστρωτή, που θα βρίσκεται σε απευθείας επαφή με πολιτικούς, δικαστικούς και εκπροσώπους των διωκτικών αρχών για το συντονισμό των εγκληματικών δράσεων. Μάλιστα, μέσω του συγκεκριμένου ρόλου θα

εξασφαλίζεται και η πειθαρχία σε πρόσωπα και άτυπους κανόνες των οργανώσεων, οι οποίες λειτουργούν ταυτόχρονα σαν εταιρείες και σαν κυβερνήσεις. (Cressey, 2009 : 165-166)

Περαιτέρω, ο Cressey διατυπώνει την άποψη ότι το εγκώριο οργανωμένο έγκλημα πρέπει να αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το διεθνικό και ότι για την αντιμετώπισή τους δεν θα πρέπει ούτε να στοχεύεται ξεχωριστά κάθε μέλος, προκειμένου να εξοντωθεί, ούτε να θεσπίζονται πιο σκληροί νόμοι, μιας και τα υψηλόβαθμα μέλη φροντίζουν να μην διαπράττουν εγκλήματα με την τυπική έννοια του όρου. Ακόμη, παρατηρεί ότι το οργανωμένο έγκλημα θα υπάρχει όσο υφίσταται στην κοινωνία ζήτηση για παράνομα αγαθά, τα οποία δεν μπορεί να προσφέρει το κράτος. Ως ποινικό αδίκημα, ο Cressey ορίζει το οργανωμένο έγκλημα ως τη συμμετοχή σε μια ομάδα με διακριτούς ρόλους, η οποία έχει φτιαχτεί για να τελεί αδικήματα, ορισμός που πλησιάζει τον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια. Τέλος, για την αντιμετώπιση του φαινομένου εισηγείται την εστίαση στην οικονομική καταστροφή των εγκληματιών και στην ενίσχυση των αστυνομικών δράσεων. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι προτάσεις του έχουν βρει απήχηση τόσο σε διεθνές, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής. (Βιδάλη, 2017 : 48-49)

2.2.2. Η θεωρία του William Chambliss

Για τον Chambliss το οργανωμένο έγκλημα λειτουργεί σαν μια επιχείρηση και εκδηλώνεται μέσα από διάφορες σχέσεις, οι οποίες ευνοούν κυρίως τις ανώτερες κοινωνικές και πολιτικές τάξεις. Με τη σειρά τους τα άτομα που ανήκουν στις τάξεις αυτές χρησιμοποιούν μεθόδους διαφθοράς, προκειμένου να κάνουν εξυπηρετήσεις και έτσι να δημιουργούν μία συμβιωτική σχέση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, καταδεικνύοντας ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί πολιτικό γεγονός, που διαμορφώνεται από τις επικρατούσες οικονομικές συγκυρίες. Κατά τον Chambliss, οι νόμοι λειτουργούν βραχυπρόθεσμα, για να επιλύουν αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ ομάδων που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Στις συγκρούσεις αυτές λοιπόν παρεμβαίνουν νομοθετώντας οι κυβερνήσεις, έχοντας υπόψη να διατηρήσουν τα συμφέροντά τους. Στο πλαίσιο αυτό εισάγει στη θεωρία για το οργανωμένο έγκλημα τον όρο «κρατικό – οργανωμένο έγκλημα», δηλαδή αυτό που τελείται από μέλη της κυβέρνησης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους. (Βιδάλη, 2018)

Αυτό ουσιαστικά που λέει ο Chambliss είναι ότι οι κοινωνίες είναι οργανωμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε το οργανωμένο έγκλημα, εμφανιζόμενο κυρίως με τη μορφή της διαφθοράς,

συμβιώνει με τη νόμιμη οικονομία και το κράτος. Δηλαδή, υπάρχουν ρουσφέτια, ευκαιρίες κοινωνικής ανέλιξης και κατάκτησης πλούτου, που είναι ευνοϊκά για το οργανωμένο έγκλημα, διότι έτσι είναι οργανωμένες οι σχέσεις στο ισχύον πολιτικό σύστημα. (Βιδάλη, 2017 : 156) Σε αυτό, όπως αναφέρει στο έργο του *On the Take*, συμβάλλουν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κάποια από τα οποία λαμβάνουν μηνιαίο εισόδημα, για να μην αποκαλύπτουν τις παράνομες δραστηριότητες νομιμοφανών προσώπων και εταιρειών. Φυσικά, συμπληρώνει ότι τον έλεγχο δεν μπορεί να τον έχει μόνο ένα πρόσωπο και ότι πίσω από όλα αυτά βρίσκεται μία ένωση επιχειρηματιών, πολιτικών, δικωτικών αρχών και εγκληματιών, η οποία έχει χαρακτηρη δούναι και λαβείν, υπό την έννοια ότι όσοι φέρνουν ψήφους και χρήμα στους πολιτικούς, παίρνουν ως αντάλλαγμα υψηλά κρατικά αξιώματα και ευνοϊκούς νόμους, ιδίως όσον αφορά στη φορολόγηση. (Chambliss, 2008 : 73, 164)

Επίσης, ο Chambliss τονίζει ότι οι νόμοι δεν εκφράζουν το τι είναι δίκαιο για την πλειοψηφία, αλλά για αυτούς που τους θεσπίζουν και ότι το γεγονός πως έχουν συλληφθεί ορισμένα μέλη του οργανωμένου εγκλήματος, δε σημαίνει ότι σε αυτό αποσκοπούσαν οι νομοθετικές ρυθμίσεις βάσει των οποίων συνελήφθησαν. Αντίθετα, συνήθως συλλαμβάνονται μέλη των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, από τα οποία δεν έχουν να επωφεληθούν αυτοί που θεσπίζουν τους νόμους. Μάλιστα, ο Chambliss δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένες οι κοινωνίες και δίνουν την ευκαιρία σε επιχειρηματίες, οργανωμένους εγκληματίες, πολιτικούς και κρατικούς αξιωματούχους να συναλλάσσονται στη βάση των κοινών τους συμφερόντων, αποκτώντας παράνομα κέρδη και παραμένοντας ακαταδίωκτοι. Στα ανωτέρω συμβάλλουν ο κάθε εμπλεκόμενος από τη σκοπιά του και συγκεκριμένα οι πολιτικοί μέσω της νομοθέτησης, οι επιχειρηματίες μέσω δωροδοκιών και εξαγοράς των πάντων και οι οργανωμένοι εγκληματίες για την περίπτωση που κάτι δεν πάει καλά στη συμφωνία. Όλοι αυτοί σύμφωνα με τον Chambliss συμβιώνουν κατά έναν ιεραρχικό τρόπο, ενώ για όσους δεν επιθυμούν να ακολουθήσουν τις τακτικές αυτές, αποτελεί μονόδρομο η έξοδός τους από το «παιχνίδι». (Βασιλαντωνοπούλου, 2014 : 126, 128-130)

2.2.3. Λοιπές εγκληματολογικές θεωρίες

Πέραν των προαναφερόμενων θεμελιωδών θεωριών, αξίζει να γίνει μνεία και σε κάποιες άλλες θεωρίες που διατυπώθηκαν για τη μορφολογία του οργανωμένου εγκλήματος. Μία από αυτές είναι η «θεωρία της οργάνωσης», η οποία εστιάζει στη δομή που διαθέτει το οργανωμένο έγκλημα και το βοηθάει να προσαρμόζεται σε κάθε οικονομική μεταβολή της παράνομης

αγοράς. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη προσέγγιση, αυτό οφείλεται στο ότι ο καταμερισμός εργασίας, οι προγραμματισμένες δράσεις, η διάρκεια και ο συντονισμός, που χαρακτηρίζουν το οργανωμένο έγκλημα, αλλάζουν διαρκώς και έτσι αναγκάζεται να αλλάξει και αυτό. Άλλη θεωρία που διατυπώθηκε στο πλαίσιο αυτό είναι η «λογιστική θεωρία» των Sieber και Bogel, βάσει της οποίας οι εγκληματικές οργανώσεις είναι δομημένες και λειτουργούν σαν κοινές επιχειρήσεις, μεταχειριζόμενες κοινές πρακτικές για την προσέλκυση νέων μελών και την απόκτηση του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους. (Σταμούλη, 2019 : 219)

Επιπρόσθετα, έχει διατυπωθεί και η «θεωρία των κοινωνικών δικτύων», η οποία παρατηρεί τη χαλαρή ιεραρχία στις σύγχρονες εγκληματικές οργανώσεις ως αποτέλεσμα της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από συνεργαζόμενες υποομάδες και δίκτυα, που εγκληματούν χωρίς να διευθύνονται από κάποιον κεντρικό μηχανισμό. Βεβαίως, τα δίκτυα αυτά συνίστανται κυρίως στη βάση προσωπικών επαφών και δε σταματούν τη δράση τους σε περίπτωση που συλληφθούν, αλλά αναπροσαρμόζουν τα μέλη και τους ρόλους τους. (Σταμούλη, 2019 : 220)

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι μετά από μελέτη, που πραγματοποίησαν οι Ruggiero και Vass, αποδείχτηκε ότι νόμιμη και παράνομη επιχειρηματικότητα λειτουργούν συμβιωτικά και αμοιβαία και πως οι έκνομες ενέργειες των επιχειρήσεων γίνονται ανεκτές ως μέρος της οργάνωσης της κοινωνίας. (Ruggiero, 2012 : 8) Εδώ πρέπει να τονιστεί το οικονομικό στοιχείο, που χαρακτηρίζει το οργανωμένο έγκλημα, και ως εκ τούτου η ύπαρξη ευκαιριών για πλήθος ατόμων, ώστε να αναμειχθούν σε αυτό μέσω της σχέσης που περιγράφηκε. (Λίβος, 2000 : 45)

3. Διεθνής και εθνική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος

Η απελευθέρωση της οικονομίας αλλά και άλλων συννοριακών περιορισμών επέτρεψαν την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και κεφαλαίων, μειώνοντας ταυτόχρονα τους διενεργούμενους ελέγχους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η ελεύθερη κυκλοφορία εντός του χώρου Σένγκεν, ενώ η παγκόσμια οικονομία έχει οδηγήσει ορισμένους οικονομικούς κλάδους κρατών, όπως ο τουρισμός, να εξαρτώνται αμιγώς από άλλα κράτη. Επίσης, η κοινωνική και γεωπολιτική κατάσταση που επικρατεί σε πολλά κράτη, ιδίως ευρωπαϊκά, που γειτνιάζουν με χώρες οι οποίες πρόσφατα βγήκαν από πολέμους, έχει ωθήσει στη μετακίνηση μερίδας πολιτών σε άλλα κράτη, τα οποία όμως τους αντιμετωπίζουν ως ανεπιθύμητους και δεν τους δίνουν εναλλακτική από το να εμπλακούν σε παράνομες δραστηριότητες. (Λίβος, 2000 : 26)

Τα ανωτέρω, μαζί με την ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη, το τραπεζικό σύστημα, τα συστήματα απευθείας αναθέσεων από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τη δημιουργία τεράστιων αστικών κέντρων, οδηγούν σε συγκάλυψη της οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας, με τις κυβερνήσεις να δείχνουν απρόθυμες να αντιμετωπίσουν μακροπρόθεσμα αυτό το φαινόμενο. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με τη νέα πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης, που επιτρέπει το ξέπλυμα χρήματος από μία χώρα σε άλλη, καθώς και τα διαφορετικά νομικά συστήματα των κρατών για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, κατέστησαν επιτακτικές διεθνείς δράσεις για την καταπολέμηση αυτού του φαινομένου (Λίβος, 2000 : 27-28) Έτσι, θεσπίστηκαν νόμοι, συνθήκες και σχέδια που αποσκοπούν στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και εμφανίζονται ιδίως μέσω της επέκτασης των εξουσιών των δικαστικών και αστυνομικών αρχών τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. (Paoli & Vander Beken, 2014 : 15)

3.1. Η διεθνής αντίδραση

Από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, ξεκίνησαν να κάνουν την εμφάνισή τους εγκληματικές ομάδες αρκετών μελών, οι οποίες δραστηριοποιούνταν σε περισσότερες από μία χώρες. Έτσι δημιουργήθηκε ο όρος «διεθνικό οργανωμένο έγκλημα», ο οποίος έχει ως ουσιαστικό μέρος της έννοιας του και το οικονομικό κέρδος. Κατ' αυτόν τον τρόπο έγινε ένα πέρασμα από την παραδοσιακά βίαιη οργανωμένη εγκληματικότητα στην οργανωμένη οικονομική εγκληματικότητα, στην οποία παίρνουν μέρος και άτομα που κατέχουν υψηλά κρατικά

αξιώματα. Σε αυτή την εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος αντέδρασε πρώτα ο Ο.Η.Ε., ο οποίος ενέκρινε τη Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, γνωστή και ως Σύμβαση του Παλέρμο. (Αλεξιάδης, 2011 : 248-250)

Σημαντικό ρόλο σε όλο αυτό έπαιξαν και οι Η.Π.Α., οι οποίες κατάφεραν να διαδώσουν την άποψη ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι ένα εισαγόμενο φαινόμενο και για το λόγο αυτό θα πρέπει να ληφθούν πολύ αυστηρά κατασταλτικά μέτρα, εστιάζοντας στο να πληγούν οι δομές και τα μέσα που μεταχειρίζεται το οργανωμένο έγκλημα. Από το 1975 είχαν αρχίσει να εντοπίζονται οι απειλές που προκύπτουν από την οργανωμένη εγκληματικότητα, αλλά και η σχέση μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς ως εγκλήματα του λευκού κολάρου. Τότε μάλιστα άρχισε να αντιμετωπίζεται σαν επιχείρηση το οργανωμένο έγκλημα. Και δεδομένου ότι αποτελούσε διεθνές φαινόμενο, κατέστη αναγκαία και η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπισή του. (Βιδάλη, 2017 : 173-174)

Πριν τη Σύμβαση του Παλέρμο όμως, ο Ο.Η.Ε. στην Νάπολη είχε επισημάνει ότι οι προληπτικές δράσεις κατά του οργανωμένου εγκλήματος πρέπει να διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα και οι αρχές των χωρών να αποκτούν γνώσεις και βελτιωμένες ικανότητες προς το σκοπό αυτό. Στο ίδιο πλαίσιο καταδείχθηκε η μεγάλη σημασία της διεθνούς συνεργασίας και προτάθηκαν βελτιώσεις για τις νομοθεσίες των κρατών. Βέβαια, μέχρι την υπογραφή της Σύμβασης του Παλέρμο χρειάστηκε να ξεπεραστούν πολλά ζητήματα και συγκεκριμένα το πλήθος των κρατών που έπρεπε να συναινέσουν σε μια κοινή σύμβαση, αλλά και ο διαχωρισμός του οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία, κάτι που προτεινόταν από ορισμένες χώρες. Σαφώς, ζήτημα ανέκυψε και με την εξεύρεση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα. (Χλούπης, 2019 : 280-281)

Στο άρθρο 2 η Σύμβαση του Παλέρμο όρισε την έννοια της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας ως μια ομάδα με δομή, που αποτελείται από τουλάχιστον τρία άτομα, έχει διαρκή χαρακτήρα και δρα ομαδικά με σκοπό να τελέσει περισσότερα σοβαρά εγκλήματα, τα οποία ορίζονται σε άλλο μέρος της Σύμβασης, ώστε τελικά να αποκτήσει οικονομικό ή άλλο κέρδος. Ως χαρακτηριστικό της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, η δομή αναφέρεται στον μη τυχαίο σχηματισμό της, όπου δε χρειάζεται οι ρόλοι να είναι συνεχώς διακριτοί τυπικά. Από την άλλη, σοβαρά νοούνται τα εγκλήματα που τιμωρούνται με ποινές στέρησης της ελευθερίας για χρονικό διάστημα τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Η Σύμβαση όρισε επίσης το διεθνικό έγκλημα ως αυτό που τελείται σε τουλάχιστον δύο κράτη, σχεδιάζεται σε ένα και τελείται σε άλλο κράτος, τελείται σε ένα κράτος από εγκληματική οργάνωση του εξωτερικού ή έχει

συνέπειες και σε άλλο κράτος από αυτό που διαπράττεται. Στο πλαίσιο αυτό η Σύμβαση πρότείνει μια σειρά από μέτρα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, όπως η εγκληματοποίηση της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, του ξεπλύματος χρήματος και της διαφθοράς, καθώς επίσης τεχνικές δίωξης, διεθνή συνεργασία και ειδικές ανακριτικές μεθόδους. (Αλεξιάδης, 2011 : 250-251)

Όπως φαίνεται, για την οριοθέτηση της έννοιας της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας έμφαση δόθηκε στη δομή και τις λειτουργίες της ομάδας και όχι στα τελούμενα από τα μέλη της αδικήματα. Πέραν της εννοιολόγησης των όρων «σοβαρό» και «διεθνικό» έγκλημα, που προαναφέρθηκαν, η Σύμβαση του Παλέρμο υποχρεώνει τα κράτη που την υπέγραψαν να νομοθετήσουν αδικήματα για τη συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, το ξέπλυμα εγκληματικών εσόδων, τη διαφθορά και την παρεμπόδιση των δικαστικών αρχών. Περαιτέρω, αξιώνει από τα κράτη-μέλη να ποινικοποιήσουν τη συμφωνία τουλάχιστον δύο προσώπων για τη διάπραξη σοβαρού αδικήματος και τη συγκρότηση, διοίκηση ή με οποιονδήποτε τρόπο βοήθεια μιας οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, φυσικά όταν οι δράστες αυτών των εγκλημάτων γνωρίζουν και θέλουν να πετύχουν τον σκοπό της ομάδας αυτής. (Χλούπης, 2019 : 281-283)

Εκτός από τις απαιτήσεις νομοθέτησης, η Σύμβαση του Παλέρμο σε διάφορα σημεία της προτείνει και ορισμένα μέτρα μέσω των οποίων μπορούν να υλοποιηθούν οι επιταγές της. Για παράδειγμα, προβλέπεται τα τραπεζικά και χρηματοοικονομικά ιδρύματα να αναπτύξουν μηχανισμούς, που να επιβεβαιώνουν την ταυτότητα των συναλλασσόμενων και να εντοπίζουν ύποπτες για παράνομη νομιμοποίηση συναλλαγές. Ακόμη, από τα κράτη-μέλη ζητείται να λάβουν μέτρα κατά της άσκησης σωματικής και ψυχικής βίας ή χρηματισμού κάποιου από τους παράγοντες της δικαστικής διαδικασίας. Παράλληλα, η Σύμβαση αφήνει στην ευχέρεια του κάθε κράτους να θεσπίσει ποινικές ευθύνες για νομικά πρόσωπα, όμως υποχρεώνει τα κράτη-μέλη να ορίσουν μεγάλα περιθώρια παραγραφής για τα εν λόγω αδικήματα. Τέλος, όπως είναι αναμενόμενο, η Σύμβαση του Παλέρμο προνοεί και για ζητήματα δικαστικής συνεργασίας, εκδόσεων, προστασίας μαρτύρων και ανακριτικών μεθόδων για την συλλογή αποδείξεων. (Χλούπης, 2019 : 283-284)

Πάντως, η αποτελεσματικότητα της Σύμβασης του Παλέρμο αμφισβητήθηκε έντονα και αυτό γιατί παρατηρήθηκε να αυξάνονται τα εγκληματικά έσοδα του οργανωμένου εγκλήματος και να εμφανίζονται νέες μορφές οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας. Πέραν αυτών, που καταδεικνύουν ότι η Σύμβαση δεν έχει τη δύναμη να λειτουργήσει για το σκοπό για τον οποίο

καταρτίστηκε, εγκληματίες καταγράφηκαν να οικειοποιούνται βασικά αγαθά, τα οποία το κράτος θα έπρεπε να προσφέρει στους πολίτες. Βέβαια, η Σύμβαση είναι ένα εργαλείο στα χέρια των κρατών, που εκείνα θα αποφασίσουν πώς θα το χρησιμοποιήσουν. Συνεπώς, το αν θα πετύχει η εφαρμογή της εξαρτάται από τις μεθόδους που θα αναπτύξουν τα κράτη, τα οποία αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές φορές αποφεύγουν να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα τέτοιων ενεργειών τους φοβούμενα τη διεθνή έκθεση. (Βιδάλη, 2017 : 176-177)

3.2. Η αντίδραση της Ε.Ε.

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η αντιμετώπιση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος άρχισε να γίνεται πρωταρχικός στόχος και για την Ε.Ε.. Σε αυτό συνέβαλε και το οικονομικό στοιχείο του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Έτσι, ξεκίνησαν να λαμβάνονται μέτρα σε δύο άξονες: πρώτον μέσω της Europol και δεύτερον με οδηγίες και συστάσεις προς τα κράτη-μέλη. Ο πρώτος άξονας βασίστηκε στη διεθνή αστυνομική συνεργασία για ιδιαίτερα σοβαρά αδικήματα και έτσι καταρτίστηκε Σύμβαση, που αφορούσε στην ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομίας, της Europol, η οποία έχει αρμοδιότητα σε σοβαρές μορφές διεθνικού εγκλήματος. (Αλεξιάδης, 2011 : 252) Αξίζει επίσης να αναφερθούν η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας και το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, που αποτελούν πολύ σημαντικές πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. (Χλούπης, 2025 : 115-116)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος επεδίωκε συνεχώς την ενίσχυση της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των αρχών των κρατών-μελών της, με τις διαχρονικές προσπάθειές της να έχουν κατακριθεί ως κατασταλτικές και περιοριστικές ατομικών δικαιωμάτων. Η ίδρυση της Europol δεν έφερε μόνο τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, αλλά και τη δημιουργία ενός εξαντλητικού πεδίου υπόπτων, καθώς στις βάσεις της δεν καταχωρίζονται μόνο εγκληματίες, αλλά ακόμη ύποπτοι και επαφές τους. Πολύ σημαντικό μέτρο όμως είναι και το ότι υποχρεώνονται διάφοροι επαγγελματίες, μέχρι και λογιστές και δικηγόροι, να αναφέρουν στις αρχές ύποπτες για νομιμοποίηση εγκληματικών εσόδων συναλλαγές. Υποχρέωση θεσπίστηκε επίσης για τις εταιρείες τηλεφωνίας, οι οποίες αποθηκεύουν στοιχεία κλήσεων που έχουν πραγματοποιηθεί, χωρίς φυσικά το περιεχόμενό τους. (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006 : 865-866)

Για το οργανωμένο έγκλημα η Ένωση προκρίνει τη συνεργασία των κρατών-μελών μέσω της Europol, με σκοπό να σχεδιάζουν από κοινού μεθόδους διερεύνησης τέτοιων εγκλημάτων. Χαρακτηριστικό είναι ότι η Europol μπορεί να αιτείται το συντονισμό υποθέσεων που χειρίζονται αρχές κρατών-μελών, ώστε να αποκτάται πείρα, που αξιοποιείται σε μελλοντικές υποθέσεις παρόμοιας φύσης. Ακόμη, ο συντονισμός της Europol διευκολύνει την ανάπτυξη απευθείας επικοινωνίας μεταξύ των διωκτικών αρχών των κρατών-μελών και δημιουργεί ένα δίκτυο γύρω από το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ε.Ε. έχει αναπτύξει και ειδικότερες δράσεις για συγκεκριμένα αδικήματα, τα οποία όμως εμπίπτουν στα κυριότερα που απαρτίζουν την οργανωμένη εγκληματικότητα. (Χλούπης, 2019 : 288-289)

Μάλιστα, για το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης μεταξύ άλλων, έχει εκδοθεί η Απόφαση-Πλαίσιο 2006/890/ΔΕΥ, σύμφωνα με την οποία οι διαδικασίες, που χρησιμοποιεί η Europol για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, δίνουν τη δυνατότητα απάντησης για ήδη γνωστά στοιχεία το πολύ σε οκτώ ώρες από την υποβολή του αιτήματος. Ανάλογα σύντομα χρονικά διαστήματα ανταπόκρισης προβλέπονται και για τα υπόλοιπα, όχι τόσο επείγοντα, αιτήματα παροχής πληροφοριών από ένα κράτος-μέλος σε άλλο. Φυσικά, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η Europol και τα κράτη-μέλη μπορούν να συμμετέχουν σε Κοινές Ομάδες Έρευνας υπό τον συντονισμό της Eurojust, στο πλαίσιο των οποίων οι συμμετέχοντες διεξάγουν έρευνες επί υποθέσεων οργανωμένου εγκλήματος και διακινούν πληροφορίες παρέχοντας ταυτόχρονα όποια συνδρομή απαιτείται. (Κοροντζής, 2022 : 189-191)

Σε δικαστικό επίπεδο, η Eurojust ιδρύθηκε προκειμένου να συντονίζει τη συνεργασία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε υποθέσεις σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος, ώστε να γίνονται πιο αποδοτικές και να οδηγούνται οι οργανωμένοι εγκληματίες όσο το δυνατόν ταχύτερα ενώπιον της δικαιοσύνης. Με άλλα λόγια, η Eurojust λειτουργεί σαν ένα κέντρο γνώσης, όπου συναντώνται εισαγγελείς και δικαστές από κάθε κράτος-μέλος και επιβλέπουν υποθέσεις σε κάθε στάδιο. Χαρακτηριστικό είναι ότι, όταν απαιτείται, παρεμβαίνουν και λύνουν προβλήματα που ανακύπτουν λόγω διαφορών στα ποινικά συστήματα των κρατών-μελών. Η Eurojust δίνει έμφαση στη διερεύνηση εγκλημάτων που προτεραιοποιούνται από το Συμβούλιο της Ε.Ε., μεταξύ των οποίων βρίσκεται και το οργανωμένο έγκλημα. Τέλος, με πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συστήθηκε και Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, ώστε να συντονίζει όλες αυτές τις Αρχές, όπως η Eurojust και η Europol. (Τσιρώνης, 2019 : 368-369)

Αντικείμενο της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας είναι η διερεύνηση υποθέσεων απάτης, που στρέφονται σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, αλλά και άλλα εγκλήματα συναφούς χαρακτήρα, όπως η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, η οποία δραστηριοποιείται σε εγκλήματα κατά του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού. Τα ακριβή καθήκοντα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας ορίζονται στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τις έρευνες, την άσκηση ποινικών διώξεων και την προσαγωγή των κατηγορουμένων ενώπιον των δικαστικών αρχών. Αξίζει να σημειωθεί ότι, για να επέμβει η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία σε σοβαρό διεθνικό έγκλημα, θα πρέπει να προηγηθεί σχετική απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Μέσω της μετάβασης στα κράτη-μέλη και της απευθείας ανταλλαγής πληροφοριών, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία λειτουργώντας συντονιστικά παραπέμπει υποθέσεις στις εθνικές δικαστικές αρχές. Για το σκοπό αυτό στα κράτη-μέλη υπηρετούν Ευρωπαίοι εντεταλμένοι εισαγγελείς, οι οποίοι έχουν αμοιβαία συνεργασία με τους εισαγγελείς των εθνικών αρχών, καθώς και με άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως η Europol και η Eurojust. Ιδίως για τις εγκληματικές οργανώσεις, εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας όπου τελείται η αξιόποινη πράξη, ενώ το ίδιο ισχύει και για δικονομικής φύσεως ζητήματα, όπως αυτά που έχουν να κάνουν με τις διαδικασίες και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. (Κοροντζής, 2022 : 147-151)

Αντίστοιχες επεκτάσεις εξουσιών έγιναν και στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, η οποία προβλέπει πλέον ότι για την καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος επιβάλλονται αυστηρότερες ποινές, οι νόμοι ισχύουν και εφαρμόζονται και στις δικαιοδοσίες άλλων κρατών-μελών, ενώ επίσης τίθεται και το ζήτημα της ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων. Μάλιστα, διευρύνθηκε το αξιόποινο, ποινικοποιώντας τη συμμετοχή και μόνο σε εγκληματική οργάνωση και με την πάροδο του χρόνου εκδίδονταν αποφάσεις για ποινικοποίηση παράνομων συμπεριφορών, που εμφανίζονται ιδίως στην οργανωμένη εγκληματικότητα. Ακόμη, η ευρωπαϊκή δικαστική συνεργασία εισήγαγε μεταξύ άλλων τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η άρση του τηλεφωνικού απορρήτου και η ανακριτική διείδυση, τις βάσεις δεδομένων βιολογικού υλικού κατηγορουμένων, καθώς και την κατάργηση διπλών κατηγοριών, όταν εκτελείται ένα ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Όλα αυτά βέβαια έχουν επικριθεί με την ιδέα ότι περιορίζουν τα δικαιώματα του κάθε κατηγορουμένου. (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006 : 866-867)

Ταυτόχρονα, η Ε.Ε. προσπάθησε να οργανώσει τις πολιτικές των κρατών-μελών της, αιτούμενη από αυτά να καταρτίζουν ετήσιες εκθέσεις αναφορικά με τις οργανωμένες

εγκληματικές δραστηριότητες. Μιας και μέχρι ενός σημείου δεν υπήρχε κοινά αποδεκτός ορισμός για το οργανωμένο έγκλημα, το Συμβούλιο της Ε.Ε. όρισε έντεκα κριτήρια για το τι είναι εγκληματική οργάνωση. Ειδικότερα, θα πρέπει να είναι μια ομάδα τουλάχιστον τριών ατόμων, με αξιολογη διάρκεια στο χρόνο, για την οποία υπάρχουν ενδείξεις τέλεσης σοβαρών εγκλημάτων και με βασικό σκοπό την απόκτηση οικονομικού οφέλους και δύναμης. Πέραν αυτών, θα πρέπει να έχει ακόμη δύο χαρακτηριστικά από τα παρακάτω και συγκεκριμένα: διακριτούς ρόλους εντός της ομάδας, πειθαρχία, διεθνικό χαρακτήρα, βίαιη συμπεριφορά, εμπλοκή σε νόμιμες επιχειρήσεις, ξέπλυμα χρήματος και χρήση μεθόδων διαφθοράς. Με τον καιρό ο ορισμός αυτός τροποποιήθηκε λαμβάνοντας μορφή που προσομοιάζει με τον ορισμό της Σύμβασης του Παλέρμο για το οργανωμένο έγκλημα. Χαρακτηριστικό είναι ότι στον αγώνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος συνέβαλαν ακόμη τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και διάφοροι μη κυβερνητικοί οργανισμοί. (Αλεξιάδης, 2011 : 253-256)

3.3. Το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα μέσω των ετήσιων εκθέσεων της ΕΛ.ΑΣ.

Από τις ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το οργανωμένο έγκλημα προκύπτει ότι από το 2018 έως το 2022 το οργανωμένο έγκλημα εμφανίζεται μέσω της νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων, της παράνομης διακίνησης όπλων, ναρκωτικών, ανθρώπων και αγαθών, εγκλημάτων κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, εκβιασμών και απατών. Πέραν αυτών, αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας σε παραχαράξεις και πλαστογραφίες. Οι μισές εγκληματικές οργανώσεις αποτελούνταν αμιγώς από ημεδαπούς, μία στις τρεις αμιγώς από αλλοδαπούς, ενώ οι λοιπές απαρτίζονταν και από Έλληνες και από ξένους. Στις αλλοδαπές εγκληματικές οργανώσεις την πρώτη θέση έχουν αυτές που απαρτίζονται από Αλβανούς υπηκόους. Κατά κύριο λόγο οι εγκληματικές οργανώσεις, που εξαρθρώθηκαν από την ΕΛ.ΑΣ., ήταν ολιγομελείς. Τη διετία 2021 – 2022, οι πολυμελείς εγκληματικές οργανώσεις είχαν ως αντικείμενο δράσης κυρίως τη διακίνηση μεταναστών και τα αδικήματα κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, που βασική μορφή οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας αποτελούσε το εμπόριο ναρκωτικών. Όλα αυτά τα αδικήματα ήταν και τα πιο κερδοφόρα για τις εγκληματικές οργανώσεις, σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ.. Πάντως, στην Ελλάδα οι εγκληματικές οργανώσεις, που δραστηριοποιήθηκαν την πενταετία που προαναφέρθηκε, λειτουργούσαν κυρίως σε τοπικό επίπεδο, χωρίς να παρατηρηθεί εθνικός ή

διεθνικός χαρακτήρας ούτε διαπλοκή με τη διαφθορά. (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2022 : 5-6) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2021 : 5-7) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2020 : 6) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2019 : 4-6) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2018 : 4-5)

Από το 2019 και έπειτα, έχουν αρχίσει να αυξάνονται και οι εκβιάσεις, που προέρχονται από εγκληματικές οργανώσεις στην Ελλάδα. Η ΕΛ.ΑΣ. το 2022 ασχολήθηκε με περισσότερες περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σε σύγκριση με το 2021. Στο προσκήνιο πάντα βρίσκονται οι υποθέσεις ναρκωτικών με την τάση που επικρατεί να δείχνει ότι έχει γίνει πέρασμα από την κάνναβη στην κοκαΐνη, ακολουθώντας την πορεία που υπάρχει και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έτσι, έχει μειωθεί τόσο η ποσότητα κάνναβης που κατάσχεται, όσο και οι εμπλεκόμενοι στη διακίνησή της, η οποία προέρχεται κυρίως από την Αλβανία. Πτωτική τάση φαίνεται να έχει επίσης και η ηρωίνη. (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2022 : 25, 28-30, 33-35, 109)

Περαιτέρω, η διακίνηση αλλοδαπών έχει λάβει την ανοδική πορεία που είχε προ κορονοϊού και η οποία διακόπηκε λόγω της υγειονομικής κρίσης της πανδημίας το 2020 και το 2021, με τους Αλβανούς να αποτελούν την πλειοψηφία των ατόμων που συλλαμβάνονται. Η ίδια πορεία εντοπίζεται και στους διακινητές, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι ημεδαποί, με τη δεύτερη θέση να την έχουν οι Σύροι. Αναφορικά με τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, έχουν αρχίσει πάλι να αυξάνονται μετά την μείωση που γνώρισαν την περίοδο της πανδημίας. Και αυτό γιατί τότε ο κόσμος παρέμενε στις οικίες του, κάτι το οποίο λειτουργούσε αποτρεπτικά για επίδοξους διαρρήκτες, ενώ στη μετά covid εποχή, με την άρση της απαγόρευσης της κυκλοφορίας, αυξήθηκαν οι κλοπές του δρόμου. Τέλος, οι ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. δείχνουν ότι η παράνομη διακίνηση αγαθών μειώνεται προοδευτικά, ενώ αντίθετα αυξάνονται ραγδαία οι απάτες μέσω διαδικτύου. (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2022 : 53-54, 56, 75, 95-96, 111)

Την τελευταία διετία που αποτυπώνουν οι εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα, δηλαδή τις χρονιές 2023 και 2024, τα κύρια αδικήματα παραμένουν τα ίδια με αυτά των προηγούμενων ετών. Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο το 2023 δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα 424 εγκληματικές ομάδες αποτελούμενες από 2922 μέλη συνολικά, ενώ το 2024 καταγράφηκε αύξηση με 510 εγκληματικές οργανώσεις, με περίπου 3500 μέλη. Και για τα δύο έτη οι μισές από αυτές αποτελούνταν αμιγώς από ημεδαπούς, ενώ οι άλλες μισές ήταν είτε αμιγώς αλλοδαπές είτε μικτές. Αναφορικά με τις αλλοδαπές εγκληματικές ομάδες στην πρώτη θέση εναλλάσσονται οι βουλγάρικες με τις αλβανικές, ενώ δεν μπορεί να περάσει

απαρατήρητο ότι από το 2024 έχουν ξεκινήσει και κάνουν εμφανή την παρουσία τους και οι τούρκικες εγκληματικές οργανώσεις. (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2024 : 5-6) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2023 : 6-7)

Στην πλειοψηφία τους οι εγκληματικές οργανώσεις παραμένουν ολιγομελείς, ενώ σε αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, διακίνησης ναρκωτικών και λαθρομετανάστευσης, τα οποία λογίζονται και ως σοβαρά από τις αντίστοιχες εκθέσεις, παρατηρείται η ύπαρξη ολόκληρων δικτύων. Τα συνολικά κέρδη της οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας για το 2023 ξεπερνούν τα 219 εκατομμύρια ευρώ, ενώ το 2024 τα 181 εκατομμύρια. Οι εγκληματικές οργανώσεις φαίνεται να εκμεταλλεύονται το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες, καθώς επίσης και υφιστάμενες δομές, για να κρύβουν τις δραστηριότητές τους. Παρατηρείται επιπλέον η ύπαρξη εξειδικευμένων γνώσεων και πολύ μικρό ποσοστό καταφυγής σε μεθόδους διαφθοράς. Τέλος, ενώ στην πλειοψηφία τους οι εγκληματικές οργανώσεις είχαν τοπικό χαρακτήρα, αξιοσημείωτο είναι και το ποσοστό των διεθνικών ομάδων. (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2024 : 5-6) (Ετήσια Έκθεση ΕΛ.ΑΣ., 2023 : 6-7)

3.4. Η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος

Με το Π.Δ. 29/2024 ιδρύθηκε στην Ελληνική Αστυνομία η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος με εδαφική αρμοδιότητα σε όλη τη χώρα. Καθήκον της συγκεκριμένης Υπηρεσίας είναι η αστυνόμευση δημόσιας ασφάλειας για σοβαρά και οργανωμένα εγκλήματα, εθνικού ή διεθνικού χαρακτήρα, καθώς και η διερεύνηση υποθέσεων, όπου μέλη μιας εγκληματικής οργάνωσης εμφανίζονται να έχουν δραστηριότητα σε περιοχές αρμοδιότητας διαφορετικών αστυνομικών Υπηρεσιών. Ειδικότερα, στόχος της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος είναι να εξαρθώνει κάθε είδους εγκληματικές οργανώσεις, να κάνει έρευνα για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, να παρατηρεί τις εθνικές και διεθνείς τάσεις σχετικά με το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα, με παράλληλη ανάπτυξη μεθόδων αντιμετώπισής του και να συνεργάζεται με αλλοδαπές αρχές πάνω στην ανταλλαγή επιχειρησιακών πληροφοριών και τεχνογνωσίας. (άρθρο 1, παρ. 1 & 2 Π.Δ. 29/2024)

Ακόμη, η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος σύμφωνα με το Π.Δ. 29/2024 εκπαιδεύει το προσωπικό άλλων Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας σε θέματα σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος και συνεργάζεται με αυτές λαμβάνοντας και αξιοποιώντας ανατροφοδοτήσεις τους. Συνεργάζεται επίσης και με άλλες αρχές, όπως το Σ.Δ.Ο.Ε., η

Α.Α.Δ.Ε. και η Ε.Α.Δ.. Φυσικά, δεν λείπει η συνεργασία με τη Europol και την Interpol, καθώς και με άλλες χώρες, στο πλαίσιο συμφωνιών που έχει υπογράψει η Ελλάδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι το προσωπικό της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος, έχει πρόσβαση σε όλα τα αρχεία των αστυνομικών Υπηρεσιών και έχει δυνατότητα αναζήτησης στοιχείων σε κρατικούς φορείς, επιχειρήσεις και οργανισμούς κοινής ωφέλειας, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. (άρθρο 1, παρ. 5 Π.Δ. 29/2024)

3.5. Ο Ν. 2928/2001

Το οργανωμένο έγκλημα είναι ένα πολύ σημαντικό φαινόμενο, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, καθώς αναδεικνύει προβλήματα μεταξύ του κράτους και των πολιτών, αλλά ταυτόχρονα εντοπίζει το πώς οι εγκληματικές δραστηριότητες μεταβάλλονται στην πάροδο του χρόνου. Στην Ελλάδα, η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα ρυθμίζεται από τον Ν. 2928/2001. Γύρω από αυτή έχουν γίνει πολλές αναλύσεις, ιδίως σε ποινικό και ποινικοδικονομικό πλαίσιο, από τις οποίες προκύπτει ο χαρακτήρας του δικαίου και οι επιδράσεις του στους εμπλεκόμενους. Η νομοθεσία αυτή ψηφίστηκε κατά συμμόρφωση της Ελλάδας σε διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Βέβαια, η εν λόγω νομοθεσία έχει επικριθεί για το εύρος των εξουσιών που παρέχει στις διωκτικές αρχές, καθώς και για το εύρος εφαρμογής της, δηλαδή και σε περιπτώσεις μη οργανωμένης εγκληματικότητας. Με άλλα λόγια, έχει παρατηρηθεί διαφορά μεταξύ της ποινικής και ποινικοδικονομικής αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος στη θεωρία και στην πράξη. (Σταμούλη, 2018 : 276-277)

Πριν τη θέσπιση του Ν. 2928/2001, στην ελληνική έννομη τάξη το οργανωμένο έγκλημα αντιμετωπιζόταν με τους Νόμους 774/1978 και 1916/1990, οι οποίοι επιχειρούσαν να αντιμετωπίσουν τρομοκρατικές πράξεις υπάγοντάς τες στην έννοια του οργανωμένου εγκλήματος. Η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, όσον αφορά στην αντιμετώπισή τους, παρέμεινε και μετά την κύρωση του Ν. 2928/2001, μέχρι να θεσπιστεί ξεχωριστή διάταξη στο άρθρο 187Α Π.Κ.. Αυτή η ποινική πολιτική είχε ως αποτέλεσμα η τρομοκρατία να αντιμετωπίζεται υπό το μανδύα του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ παράλληλα είχε διευρυνθεί σε μεγάλο βαθμό η έννοια των εγκληματικών οργανώσεων, καθώς πέραν των τρομοκρατικών περιλάμβανε και απλές ενώσεις ατόμων για εγκληματική δράση.

Χαρακτηριστικό ήταν ότι ο Ν. 774/1978 αφορούσε αποκλειστικά στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η οποία ήταν ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο και προφανώς στην Ελλάδα, όπου την εποχή εκείνη δραστηριοποιούνταν η οργάνωση «17 Νοέμβρη». Ωστόσο, το συγκεκριμένο νομοθέτημα χαρακτηρίστηκε αναποτελεσματικό και στην πράξη δεν εφαρμόστηκε ποτέ σε μέλη τρομοκρατικής οργάνωσης. (Λίμα, 2022 : 76-79)

Ο Ν. 1916/1990 θεσπίστηκε με αφορμή τη δολοφονία του Παύλου Μπακογιάννη το 1989 από την οργάνωση «17 Νοέμβρη» και αφορούσε στην προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα. Και οι δύο νόμοι τιμωρούσαν και μόνο την ένταξη σε κάποιας μορφής οργάνωση, αρκούσαν και στη σύμπραξη μόνο δύο ατόμων, ενώ δεν όριζαν ρητά καμία από τις έννοιες που ανέφεραν. Παρόλο που ο δεύτερος νόμος αναφερόταν στο οργανωμένο έγκλημα, στην πράξη και αυτός αποσκοπούσε στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Μάλιστα, ο νόμος αυτός εισήγαγε μεταξύ άλλων την αρμοδιότητα του Εφετείου να δικάζει τα αδικήματα που τελούσαν οι οργανώσεις αυτές αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο τους ενόρκους, την πρόβλεψη για άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, την προστασία μαρτύρων, καθώς και τα ευνοϊκά μέτρα για όσους συνδράμουν στην εξιχνίαση τέτοιων υποθέσεων. Πάντως, ούτε αυτός ο νόμος εφαρμόστηκε στην πράξη για το σκοπό για τον οποίο ψηφίστηκε. (Λίμα, 2022 : 79-82)

Με τον Ν. 2928/2001 τροποποιήθηκε το άρθρο 187 Π.Κ., που αφορούσε έως τότε τη σύσταση και τη συμμορία και εισήχθη το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, χωρίς ωστόσο να την οριοθετεί ως έννοια. Ταυτόχρονα, ο ανωτέρω νόμος τροποποίησε τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας εισάγοντας καινούριες ανακριτικές πράξεις, οι οποίες διενεργούνται ειδικά για συγκεκριμένα εγκλήματα. Αν και δεν όρισε ως έννοια την εγκληματική οργάνωση, ο Ν. 2928/2001 περιέγραψε τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια εγκληματική ομάδα, για να χαρακτηριστεί έτσι, τα οποία παραμένουν τα ίδια έως και σήμερα και θα αναλυθούν στη συνέχεια. Όμως, η συγκεκριμένη νομοθεσία, όπως αρχικά ψηφίστηκε, προέβλεπε ότι για να υπάρξει αξιόποινη εγκληματική οργάνωση, τα μέλη της πρέπει να τελούν συγκεκριμένα μόνο κακουργήματα, που στρέφονται μεταξύ άλλων κατά της ζωής και της γενετήσιας ελευθερίας, αλλά και οικονομικά εγκλήματα. Αν και συμπεριλήφθηκαν σχεδόν όλα τα κακουργήματα του Ποινικού Κώδικα, απουσίαζαν, τόσο από τον Ν. 2928/2001 όσο και από μεταγενέστερους που τον τροποποίησαν, τα εγκλήματα διαφθοράς και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η συγκεκριμένη νομοθεσία έχει δεχτεί κριτικές για το ότι ποινικοποιεί προπαρασκευαστικές

πράξεις και απλές πεποιθήσεις, την ίδια στιγμή που θεμελιώνει συνολικό και όχι ατομικό αξιόποινο. Υπό αυτό το πρίσμα, δίνει στις ανακριτικές αρχές δυνατότητες να παρακολουθήσουν και απλούς υπόπτους και όχι κατ' ανάγκη κατηγορούμενους ή δράστες, πολλές φορές μάλιστα και σε προληπτικό στάδιο, πριν καν τη διάπραξη κάποιου εγκλήματος. (Σταμούλη, 2018 : 278-280)

Πριν τον Ν. 2928/2001 δεν υπήρχε συγκεκριμένη νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα, παρά μόνο διάφοροι νόμοι, οι οποίοι αφορούσαν στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και σε θέματα σχετικά με τη δήμευση. Πέραν αυτών, το οργανωμένο έγκλημα αναφερόταν και στους Ν. 1729/1987 και 2161/1993 που αφορούσαν στα ναρκωτικά, καθώς επίσης και στον Ν. 2168/1993 που αφορούσε στα όπλα. Επιπλέον, τόσο σε νομοθετικό επίπεδο όσο και από τις έως τότε αποφάσεις δικαστηρίων, δεν υπήρχε ξεκάθαρος ορισμός του τι αποτελεί σοβαρό έγκλημα, με αποτέλεσμα να ερμηνεύονταν ως τέτοια τα κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση τελούμενα εγκλήματα, τα εγκλήματα που τελούνταν από ιδιαίτερα επικίνδυνους δράστες, καθώς και οι κατά συναυτουργία παραβάσεις του άρθρου 187 Π.Κ., ως ίσχυε. Η υφιστάμενη νομοθεσία, πριν την ψήφιση του Ν. 2928/2001, ήταν αποτελεσματική για τρομοκρατικές ή οργανωμένες ομάδες, πριν την έναρξη των εγκληματικών τους δραστηριοτήτων και για αυτό οι απειλούμενες ποινές έφταναν μέχρι τα πέντε χρόνια. Το πρόβλημα της απουσίας ξεχωριστής νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα δεν ήταν τόσο εμφανές, μιας και υπήρχαν διατάξεις στον Ποινικό Κώδικα, όπως αυτές για τα εγκλήματα κατά της ζωής και της ιδιοκτησίας, αλλά και σε ειδικούς νόμους, όπως για το ξέπλυμα χρήματος, που ήταν επαρκείς για την αντιμετώπισή του. Όμως, οι απειλούμενες ποινές, οι ειδικοί ποινικοί νόμοι που προαναφέρθηκαν και άλλα αδικήματα, όπως αυτά της δωροδοκίας και δωροληψίας έπρεπε να εκσυγχρονιστούν για να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, ιδίως για τις πραγματοπαγείς εγκληματικές οργανώσεις. Ζήτημα ανέκυπτε επίσης και από τη μη ύπαρξη πρόβλεψης ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων, κάτι το οποίο όριζε η Σύμβαση του Παλέρμο. (Χλούπης, 2020 : 537-538)

Στην αρχική του μορφή, ο Ν. 2928/2001 όριζε ευρέως τις εγκληματικές οργανώσεις, με αποτέλεσμα να εμπίπτουν στη σχετική νομοθεσία και οι τρομοκρατικές, έως ότου θεσπίστηκε η διάταξη του άρθρου 187Α στον Ποινικό Κώδικα. Ιδιαίτερο πρόβλημα φαίνεται να ανακύπτει με το γενικό του ορισμού της εγκληματικής οργάνωσης, καθώς έχει παρατηρηθεί να χαρακτηρίζονται έτσι εγκληματικές ομάδες με υποτυπώδη οργάνωση, όπως θα αναλυθεί και κατωτέρω. Μάλιστα, από τη θέσπιση του εν λόγω νόμου μέχρι και σήμερα, η επιδίωξη

οικονομικού οφέλους, όπως απαιτεί για τη στοιχειοθέτηση εγκληματικής οργάνωσης η Σύμβαση του Παλέρμο, δεν αποτελεί προϋπόθεση για το άδικο της πράξης. (Χλούπης, 2020 : 538-539) Ιδιαίτερη σημασία έχει να αναφερθεί το ότι ο Ν. 2829/2001, κατά την τροποποίησή του από τον Ν. 3875/2010, όρισε πως ο σκοπός τέλεσης περισσότερων κακουργημάτων θα πρέπει να είναι κοινός σκοπός της οργάνωσης και όχι του εκάστοτε μέλους χωριστά. (Λίμα, 2022 : 100)

Το γεγονός ότι στη διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ. ο Έλληνας νομοθέτης δεν έχει συμπεριλάβει την επιδίωξη προσπορισμού οικονομικού ή υλικού οφέλους δεν έρχεται σε αντίθεση με τη Σύμβαση του Παλέρμο, αλλά αποτελεί μια αυστηρότερη εκδοχή της, η οποία είναι απολύτως επιτρεπτή. Και αυτό γιατί πρόκειται για μια διεθνή σύμβαση, που θεμελιώνει κάποιους κανόνες δικαίου, τους οποίους στη συνέχεια τα κράτη προσαρμόζουν στις νομοθεσίες τους. Στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι η πλειοψηφία των εγκληματικών οργανώσεων έχουν σκοπό με κάθε τρόπο να αποκτήσουν οικονομικό ή υλικό κέρδος, αλλά αυτό δεν μπορεί να παραβλέψει το γράμμα του νόμου, ως ισχύει. (Ορφανός, 2021 : 129-130) Μια μερίδα της θεωρίας πάντως αποδίδει την επιλογή αυτή του νομοθέτη στην πρόθεσή του να υπάγει στο συγκεκριμένο νομοθέτημα τις τρομοκρατικές οργανώσεις, οι οποίες όμως αργότερα αποτέλεσαν ξεχωριστό άρθρο στον Ποινικό Κώδικα. Έτσι, εκτιμάται ότι έως σήμερα δεν έχει αλλάξει κάτι λόγω της βούλησης ορισμένων να δικάσουν με αυτές τις διατάξεις και πολιτικά κόμματα. (Λίμα, 2022 : 103)

Το ότι η κατ' άρθρο 187 Π.Κ. εγκληματική οργάνωση ταυτίστηκε με το οργανωμένο έγκλημα κρίθηκε θετικά, καθώς έδωσε έμφαση στον πραγματοπαγή χαρακτήρα που πρέπει να έχει μια εγκληματική ομάδα. Από την άλλη, κρίθηκε αρνητικά το ότι δεν θεσπίστηκε ως αναγκαία προϋπόθεση η επιδίωξη απόκτησης οικονομικού οφέλους και ότι σε αρχικό στάδιο η διάταξη κάλυπτε τη διάπραξη ορισμένων μόνο κακουργημάτων, αφήνοντας εκτός του πεδίου της άλλες πράξεις, οι οποίες κυρίως τελούνται από τα ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, κάτι που καταδείκνυε την πρόθεση του νομοθέτη να προστατεύσει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. (Χλούπης, 2020 : 539)

Εκτός από το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, ο Ν. 2928/2001 επέφερε αλλαγές και στην ποινική δικονομία εισάγοντας διατάξεις για ειδικές ανακριτικές πράξεις, αρμοδιότητα των δικαστηρίων με παράλληλο αποκλεισμό των ενόρκων, αλλά και εξέταση ανώνυμων μαρτύρων, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο τη θέση των κατηγορουμένων για οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα. Η συγκεκριμένη τακτική έχει επικριθεί, καθώς χαρακτηρίζεται

ως προστάδιο της χρησιμοποίησης των ειδικών ανακριτικών τεχνικών και για άλλα αδικήματα πέραν της εγκληματικής οργάνωσης. (Λίμα, 2022 : 108, 110)

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα, όπως θεσπίστηκε με τον Ν. 2928/2001, εφαρμόζεται αναλόγως με το πώς την αντιλαμβάνονται οι εκάστοτε εφαρμοστές του νόμου, γεγονός που αποτυπώνει από τη μία πλευρά τις διαφορές ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη και από την άλλη την επιλεκτικότητα των ανακριτικών αρχών. Παρατηρείται λοιπόν, ο ίδιος νόμος να εφαρμόζεται διαφορετικά ανάλογα με την προσωπικότητα του δράστη, εγείροντας ζητήματα έλλειψης αντικειμενικότητας και ισότητας των πολιτών, με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι του νομοθέτη. (Σταμούλη, 2018 : 277-278)

4. Οι ποινικές προβλέψεις για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος

Όπως προαναφέρθηκε, το οργανωμένο έγκλημα στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα τιμωρείται από τη διάταξη του άρθρου 187 σύμφωνα με το οποίο:

Άρθρο 187 – Εγκληματική οργάνωση

1. Οποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακούργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.
2. Αυτός που διευθύνει την εγκληματική οργάνωση τιμωρείται με κάθειρξη.
3. Οποιος, εκτός από την περίπτωση της πρώτης παραγράφου, οργανώνεται με άλλον ή άλλους για να διαπράξουν κακούργημα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση έως τρία έτη τιμωρείται ο υπαίτιος αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ανηλικότητας, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας.
4. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος με οποιονδήποτε τρόπο παρέχει σε άλλον κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα ή οδηγίες, πληροφορίες ή κατευθύνσεις ή στρατολογεί νέα μέλη, γνωρίζοντας ότι με τον τρόπο αυτό διευκολύνει ή υποβοηθά την τέλεση των εγκληματικών δραστηριοτήτων της οργάνωσης της παραγράφου 1.
5. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2 και 4 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέστηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού Κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκαν.
6. Στις περιπτώσεις καταδίκης για αξιόποινες πράξεις του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα συναφή αδικήματα που συνεκδικάστηκαν με την ίδια απόφαση, η ποινή δεν αναστέλλεται ούτε μετατρέπεται με κανέναν τρόπο, τυχόν δε ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ.

Εικόνα 1 Το άρθρο 187 Π.Κ. «Εγκληματική οργάνωση»

4.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό

Το συγκεκριμένο άρθρο επιδιώκει να προστατεύσει το έννομο αγαθό της δημόσιας τάξης, δηλαδή τη συμβίωση των πολιτών με ειρηνικό τρόπο, έτσι ώστε αυτοί ασφαλώς και ήρεμα να γίνονται αποδέκτες των απότοκων του σεβασμού των πολιτών στο κράτος και στους νόμους. (Κωστάρας, 2020 : 88, 96) Ως έγκλημα, η εγκληματική οργάνωση έχει τεράστια απαξία, καθώς στρέφεται κατά της δημόσιας τάξης με τη δημιουργία επικίνδυνων καταστάσεων στην κοινωνία. Πέραν όμως της δημόσιας τάξης, με τη διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ. προστατεύονται και όλα τα έννομα αγαθά των πολιτών, σε βάρος των οποίων στρέφονται οι εγκληματικές δραστηριότητες. Και αυτό γιατί η δημόσια τάξη ταυτίζεται με την ευταξία του κοινωνικού συνόλου και οποιαδήποτε διατάραξή της προκαλεί αναταραχή, που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, τόσο την επικράτηση της παρανομίας, όσο και την κατάλυση του ειρηνικού

πνεύματος των πολιτών. Σαφώς, η προστασία της έννομης τάξης από το άρθρο 187 προκύπτει και από την ένταξή του στο αντίστοιχο κεφάλαιο του Π.Κ. για τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης. (Ορφανός, 2021 : 93-94) Δέον πάντως να σημειωθεί ότι η πρόβλεψη της επιδίωξης τέλεσης κακουργημάτων, γενικά και όχι συγκεκριμένα καταγεγραμμένων, συνηγορεί και αυτή υπέρ της άποψης ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι αυτό της δημόσιας τάξης, τη στιγμή μάλιστα που και μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι είναι και τα έννομα αγαθά που προστατεύονται από τις διατάξεις των άρθρων που παραβιάζουν οι εγκληματικές δράσεις της οργάνωσης. (Λίμα, 2022 : 143-144)

Ως έννομο αγαθό η δημόσια τάξη είναι υπερατομικό, δηλαδή φορέας του είναι όλα τα μέλη του κοινωνικού συνόλου και έχει δύο όψεις. Αφενός έχει την πολιτειακή, η οποία συνίσταται στην υποταγή των πολιτών στους νόμους και τους ρυθμιστικούς κανόνες του Κράτους χωρίς να βλάπτουν κανένα έννομο αγαθό. Αφετέρου έχει την κοινωνική όψη, υπό την έννοια ότι επικρατεί ευταξία στην κοινωνία. Η φύση της είναι τέτοια που πρέπει να γίνεται αντιληπτή από τους κοινωνούς ανά πάσα ώρα και μέρος, γιατί διαφορετικά σημαίνει ότι υπάρχει διατάραξή της. Το άρθρο 187 Π.Κ. υπό τη στενή του έννοια προστατεύει την κοινωνική όψη της δημόσιας τάξης, δηλαδή την ευταξία στην κοινωνία, όπου δεν παραβιάζεται κανένας νόμος και επικρατεί κοινωνική ηρεμία. (Ορφανός, 2021 : 94, 100)

Πρέπει ακόμη να καταστεί σαφές ότι, για να υπάρχει προσβολή της δημόσιας τάξης, απαιτείται να διαταράσσεται συνολικά η κοινωνική ειρήνη και όχι για μεμονωμένα άτομα. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί, όταν υπάρχει μία οργανωμένη ομάδα που διαπράττει εγκλήματα. Με τον όρο οργανωμένη νοείται κάθε εγκληματική ομάδα με αξιόλογο αριθμό μελών, τα οποία δρουν με σχέδιο, έχουν αυστηρή δομή και διάρθρωση, αλλά και προοπτική διάρκειας, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται στην κοινωνία ένα είδος ανασφάλειας. Αν δεν υπάρχουν αυτά τα στοιχεία, τότε δεν μπορεί να γίνει λόγος ούτε για προσβολή της δημόσιας τάξης ούτε για προσβολή των εννόμων αγαθών των πολιτών. Και αυτό γιατί, αν δεν απαιτούνταν οργανωμένη δράση, θα στοχοποιούνταν οποιοσδήποτε εμφάνιζε εγκληματική δράση από τον ποινικό μηχανισμό, εγείροντας ζητήματα κράτους δικαίου. (Ορφανός, 2021 : 101)

4.2. Νομοτυπική μορφή του εγκλήματος

Ξεκινώντας από την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος του άρθρου 187 Π.Κ., δράστης αυτού, από τη στιγμή που πρόκειται για ένα κοινό έγκλημα, μπορεί να είναι οποιοσδήποτε.

Αντικείμενο της συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης αποτελούν τα πρόσωπα ή τα πράγματα σε βάρος των οποίων στρέφονται οι ενέργειες των δραστών. Στο συγκεκριμένο έγκλημα, το έννομο αγαθό της δημόσιας τάξης προσβάλλεται με έξι διαφορετικούς τρόπους και ειδικότερα με τη συγκρότηση της οργάνωσης, την ένταξη σε αυτή, τη διεύθυνσή της, τη συγκρότηση συμμορίας για τη διάπραξη αδικήματος, την παροχή κάθε είδους υποστήριξης στην οργάνωση, καθώς και με τη στρατολόγηση καινούριων μελών, ώστε να διευκολυνθεί η εγκληματική δράση της. (Κωστάρας, 2020 : 97)

Στην ισχύουσα διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ., που θεσπίστηκε με τον Ν. 4619/2019, αποτυπώνεται η διαφορά στην αντιμετώπιση που επιφυλάσσει ο ποινικός νομοθέτης στους δράστες της εγκληματικής οργάνωσης σε σχέση με την προϊσχύσασα νομοθεσία. Πρώτον, καταργήθηκε ο κατάλογος των κακουργγημάτων, τα οποία έπρεπε να επιδιώξει να τελέσει η εγκληματική οργάνωση και πλέον αρκεί η επιδίωξη τέλεσης οποιωνδήποτε κακουργγημάτων. Θετικά αντιμετωπίζεται από τη θεωρία το γεγονός ότι προβλέφθηκε ως ποινή των δραστών και η χρηματική ποινή. Αυτό, διότι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά μιας εγκληματικής οργάνωσης, βάσει της Σύμβασης του Παλέρμο, είναι η στόχευση απόκτησης οικονομικού οφέλους και έτσι γίνεται προφανές ότι ο Έλληνας νομοθέτης προσπαθεί έμμεσα να αντιταχθεί στην επιδίωξη αυτή, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οργανωμένης εγκληματικότητας, συμβαδίζοντας παράλληλα με τις απαιτήσεις της προαναφερθείσας Σύμβασης. (Ορφανός, 2021 : 102)

Βάσει του άρθρου 187 Π.Κ., «εγκληματική οργάνωση» αποτελεί η οργάνωση τουλάχιστον τριών ατόμων, με επιχειρησιακή δομή και διαρκή χαρακτήρα, η οποία αποσκοπεί να τελέσει περισσότερα από ένα κακουργγήματα. Όλα τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά της έννοιας της εγκληματικής οργάνωσης πρέπει να ισχύουν ταυτόχρονα, διαφορετικά δεν πληρούνται τα κριτήρια στοιχειοθέτησης του ορισμού. Τα τρία ή περισσότερα άτομα που απαιτούνται, πρέπει να συμφωνούν και να συνυπάρχουν επιχειρησιακά σε μια δομημένη ομάδα, δηλαδή σε μια οργάνωση που διαρθρώνεται στη βάση ιεραρχικών σχέσεων και τα μέλη της διαθέτουν διακριτούς ρόλους. Αξιοσημείωτος είναι ο μη προσωποπαγής χαρακτήρας της οργάνωσης, γεγονός που επιτρέπει την εναλλαγή ρόλων χωρίς να επηρεάζεται η φύση της. Περαιτέρω, η δράση της οργάνωσης θα πρέπει να έχει διάρκεια και να αποσκοπεί στη διάπραξη κακουργγημάτων. Επομένως, εάν κάποιο από τα ανωτέρω στοιχεία δε συντρέχει, δεν υφίσταται εγκληματική οργάνωση. (Κωστάρας, 2020 : 97-98)

Σαφώς, δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι από τον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτός προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ., απουσιάζει η επιδίωξη απόκτησης οικονομικού κέρδους, όπως προβλέπεται στον ορισμό του Ο.Η.Ε., που δίνεται μέσω της Σύμβασης του Παλέρμο. Επομένως, όπως αναλύθηκε παραπάνω, η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης που προκύπτει από τον Ποινικό Κώδικα έχει τρία αντικειμενικά στοιχεία και ένα υποκειμενικό. Στα αντικειμενικά στοιχεία περιλαμβάνονται ένα ποιοτικό, που έχει να κάνει με την ύπαρξη δομής στην οργάνωση, ένα χρονικό, που έχει να κάνει με τη διαρκή της δράση και ένα αριθμητικό, που αφορά στον ελάχιστο αριθμό των μελών της, δηλαδή στα τρία άτομα. Αντίστοιχα, υποκειμενικό στοιχείο είναι ο σκοπός τέλεσης περισσότερων κακουργημάτων. Ο τελευταίος συνδέεται άμεσα με το χρονικό στοιχείο του ορισμού της εγκληματικής οργάνωσης, καθώς αυτή συγκροτείται με σκοπό να διαπράττει περισσότερα του ενός κακουργήματα στην κοινωνία. (Ορφανός, 2021 : 103-104, 107)

Ο όρος «δομημένη ομάδα» υποδηλώνει ότι πραγματοποιείται στην ουσία ένα μοίρασμα αρμοδιοτήτων στα μέλη, τα οποία είναι από τρία και πάνω και έχουν τις περισσότερες φορές και άλλους που συνεργάζονται. Το χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης δομής είναι ότι δεν αφήνει τα μέλη της εκτεθειμένα και κάθε πράξη τους προστατεύεται και παρουσιάζεται ως πράξη της οργάνωσης. Βέβαια, κάτι τέτοιο προϋποθέτει ότι υπάρχει ένας εσωτερικός μηχανισμός, που ελέγχει τη βία της οργάνωσης, καθώς και μία οργανωμένη - υπό εταιρική μορφή - ιεραρχία, η οποία εξασφαλίζει την υποταγή των μελών στη θέληση του ανωτέρω μηχανισμού. Τέλος, ο πραγματοπαγής χαρακτήρας του ορισμού της εγκληματικής οργάνωσης, που αναφέρθηκε πιο πάνω, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα αντικατάστασης των μελών, συμβάλλει στο να μην αλλοιώνεται ο χαρακτήρας της οργάνωσης κάθε φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο. (Ορφανός, 2021 : 106)

Ο όρος «συγκρότηση» ταυτίζεται με τη δημιουργία της εγκληματικής οργάνωσης, με την ιδιαιτερότητα ότι τα πρόσωπα που συγκροτούν μια τέτοια οργάνωση δε χρειάζεται να αποτελούν και μέλη της. Χαρακτηριστικό είναι ότι η ύπαρξη μελών δεν καταδεικνύει απαραίτητα και συγκρότηση, αφού απαιτείται να υπάρχει και βούληση για το σκοπό αυτό. (Κωστάρας, 2020 : 97) Ουσιαστικά, αυτοί που συγκροτούν την οργάνωση είναι αυτοί που έχουν και ηγετικό ρόλο στη δημιουργία της από την αρχή. Οι συζητήσεις που γίνονται για τη συγκρότησή της θα πρέπει να γίνονται από τουλάχιστον τρία πρόσωπα και να μη χαρακτηρίζονται από αοριστία, αλλά να οδηγούν προφανώς στη σύναψη μιας τελικής συμφωνίας, η οποία θα καταδεικνύει χωρίς αμφιβολία τη δημιουργία μιας εγκληματικής

ομάδας, που επιδιώκει να διαπράξει κακουργήματα. Ο τρόπος που θα γίνει η συμφωνία είναι αδιάφορος, ενώ η συμφωνία από μόνη της συνεπάγεται την τέλεση του αδικήματος της συγκρότησης εγκληματικής οργάνωσης από τουλάχιστον τρεις φυσικούς αυτουργούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τη συγκρότηση της οργάνωσης, δεν είναι εφικτό να καθοριστεί και το ακριβές χρονικό διάστημα της δράσης της, το οποίο θα πρέπει να είναι είτε αόριστο είτε πολύ μεγάλο. (Ορφανός, 2021 : 108, 110)

Δεδομένου του πραγματοπαγούς χαρακτήρα της εγκληματικής οργάνωσης, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι η πράξη της συγκρότησης είναι αξιόποινη, ακόμη και αν αυτός που συγκροτεί την εγκληματική ομάδα αποχωρήσει από αυτή στην πορεία. Φυσικά, αν οι σχετικές συζητήσεις δεν οδηγήσουν στη συγκρότηση εγκληματικής οργάνωσης, λογίζονται ως προπαρασκευαστικές πράξεις και δεν είναι αξιόποινες. Σε κάθε περίπτωση πάντως, τόσο η συγκρότηση, όσο και η ένταξη σε εγκληματική οργάνωση πρέπει να συνοδεύονται από ενεργητική δράση των φυσικών αυτουργών και σε καμία περίπτωση από παθητική. (Ορφανός, 2021 : 111-112)

Όπως προαναφέρθηκε, ο δεύτερος τρόπος τέλεσης του αδικήματος της εγκληματικής οργάνωσης είναι η ένταξη σε αυτή, η οποία θα πρέπει να έχει συγκροτηθεί από πριν από άλλα άτομα. Η ένταξη δύναται να πραγματοποιηθεί με κάθε τρόπο, όπως για παράδειγμα με την αποδοχή κάποιας αίτησης του νέου μέλους, ενώ οι συνομιλίες για την ένταξη και η εξωτερική υποστήριξη της οργάνωσης δεν νοούνται ως πραγματική ένταξη και κατά συνέπεια δε συνιστούν τη συγκεκριμένη μορφή τέλεσης του εγκλήματος του άρθρου 187 Π.Κ.. Δέον να σημειωθεί ότι η ένταξη από μόνη της αποτελεί άδικη πράξη χωρίς να απαιτείται η διάπραξη κάποιου εγκλήματος από τον εντασσόμενο. Αρκεί και μόνο το γεγονός ότι εντάσσεται στην οργάνωση με βούληση να διαπράξει περισσότερες κακουργηματικές πράξεις. Αξιοσημείωτο είναι ακόμη ότι τα μέλη της οργάνωσης δε χρειάζεται να επικοινωνούν μεταξύ τους ή να συμβάλλουν στο σχεδιασμό των δράσεών της, οι οποίες μπορεί να λαμβάνουν χώρα και υπερεθνικά, αλλά να γνωρίζουν ότι με το ρόλο τους εκπληρώνουν τους σκοπούς της οργάνωσης. (Κωστάρας, 2020 : 98-99)

Αρκεί επομένως, σύμφωνα και με την ελληνική νομολογία, τα μέλη να είναι πειθαρχημένα και να εκδηλώνουν εγκληματική δραστηριότητα, δηλαδή να εκτελούν τα καθήκοντα που τους έχουν ανατεθεί από την οργάνωση, ακόμη και αν δεν συμμετέχουν στην χάραξη της πολιτικής της. Από αυτό προκύπτει ότι δεν έχει σημασία ούτε ο τρόπος που λαμβάνονται οι αποφάσεις, αρκεί όλα τα μέλη να αναγνωρίζουν ότι συνιστούν αποφάσεις της οργάνωσης, ακόμη και αν

δε λαμβάνονται με δημοκρατικό τρόπο. Στη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος της εγκληματικής οργάνωσης δεν υπάγεται η απλή ταύτιση βούλησης μεταξύ των συμμετεχόντων και αυτό, γιατί έτσι θα θεωρούνταν αξιόποιοι σύμφωνα με το άρθρο 187 Π.Κ. και απλοί συναυτουργοί κακουργηματικών πράξεων, παραβιάζοντας τους κανόνες του κράτους δικαίου. (Ορφανός, 2021 : 105)

Με βάση τα όσα έχουν ήδη γραφεί, αυτός που εντάσσεται σε μια εγκληματική οργάνωση θα αποτελεί στην ουσία το τέταρτο μέλος της, αφού τα τρία πρώτα θα είναι αυτά που την έχουν συγκροτήσει. Διαφορετικά, θα πρέπει να προϋπάρχουν τρία μέλη, τα οποία να έχουν την αντίστοιχη επιθυμία ένταξης με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Την ένταξη κάθε υποψήφιου μέλους πρέπει να επιθυμούν και να αποδέχονται και εκείνοι που διευθύνουν την εγκληματική ομάδα. Μάλιστα, για να χαρακτηριστεί ποινικά κάποιος ως μέλος εγκληματικής οργάνωσης, όπως έχει προαναφερθεί, δε χρειάζεται να διαπράξει κάποιο έγκλημα, αφού μπορεί για παράδειγμα να αναλάβει τη διαχείριση των οικονομικών της. Και σε καμία περίπτωση δεν απαιτείται η συμμετοχή κάθε μέλους στο σύνολο των ενεργειών της οργάνωσης. Κρίσιμος είναι και ο χρόνος παραγραφής των αδικημάτων που περιγράφηκαν, καθώς η συγκρότηση είναι ένα στιγμιαίο αδίκημα και ο χρόνος παραγραφής ξεκινά από τη στιγμή της δημιουργίας της, ενώ η ένταξη είναι ένα διαρκές έγκλημα και ο χρόνος παραγραφής αρχίζει από την τελευταία στιγμή λειτουργίας της οργάνωσης, εκτός και αν κάποιο μέλος αποχωρήσει νωρίτερα, οπότε αρχίζει από τη στιγμή της αποχώρησης. (Ορφανός, 2021 : 112-114, 116)

Οπωσδήποτε δεν πρέπει να παραβλεφθεί στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης το γεγονός ότι λόγω του διαρκούς χαρακτήρα του εγκλήματος της ένταξης σε εγκληματική οργάνωση, δεν τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 2 Π.Κ. περί ευμενέστερης μεταχείρισης και έτσι εφαρμόζεται ο νόμος που ισχύει την τελευταία στιγμή δράσης της οργάνωσης, ακόμη και αν κατά τη διάρκεια δράσης της ίσχυαν επεικέστεροι νόμοι. Προφανώς, αν κάποιος που συγκροτεί την οργάνωση είναι και ενεργό μέλος της, θα τιμωρηθεί για μία από τις δύο πράξεις του. (Ορφανός, 2021 : 115-117)

Η διεύθυνση της οργάνωσης επικεντρώνεται στην καθοδήγηση και τον προσανατολισμό της, ώστε να πετύχει τους σκοπούς της και μπορεί να έχει ανατεθεί σε περισσότερα του ενός άτομα, τα οποία και αποφασίζουν για τις δράσεις της χωρίζοντας τομείς αρμοδιότητας. Αναφορικά με το αδίκημα της συμμορίας, αυτό διαφέρει ως προς τον αριθμό των ατόμων, που μπορεί να είναι τουλάχιστον δύο, και ως προς τα επιδιωκόμενα αδικήματα, τα οποία μπορούν και να μην είναι κακουργήματα. Εφόσον όμως είναι πλημμελήματα, θα πρέπει να στρέφονται κατά της ζωής,

της ανηλικότητας και της σωματικής ακεραιότητας ή να αποσκοπούν στην απόκτηση χρηματικών ή υλικών αγαθών. Επιπλέον, από τη γραμματική ερμηνεία της συγκεκριμένης διάταξης προκύπτει ότι διαφέρει από την εγκληματική οργάνωση, καθώς δεν έχει πραγματοπαγή χαρακτήρα και δεν προβλέπεται να έχει επιχειρησιακή δομή και διαρκή δράση. (Κωστάρας, 2020 : 99) Πάντως, σύμφωνα με τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα, και η συμμορία θα πρέπει να έχει μια υποτυπώδη δομή και τα μέλη της να συμφωνούν για την τέλεση των εγκλημάτων που πρόκειται να διαπράξουν. (Σεβαστίδης, 2021 : 131)

Σχετικά με τον μη προσωποπαγή χαρακτήρα της εγκληματικής οργάνωσης είναι πρόπον να επισημανθεί ότι αυτού του είδους η ανεξαρτησία της οργάνωσης από τα πρόσωπα που εντάσσονται σε αυτή επιβεβαιώνει ότι το οργανωμένο έγκλημα έχει τις κατάλληλες υποδομές, επαφές και δύναμη, ώστε να μην επηρεάζεται καθόλου από τα μέλη του. (Ορφανός, 2021 : 109)

Αξιοποίηση είναι και η με οποιονδήποτε τρόπο υποστήριξη της εγκληματικής δράσης της οργάνωσης, όπως για παράδειγμα με την παροχή περιουσιακών στοιχείων και κάθε είδους αγαθών, όπως όπλα και οχήματα. Εκτός αυτών, η υποβοήθηση της οργάνωσης μπορεί να γίνεται και με χρηματοοικονομικά μέσα, αλλά και με πληροφορίες και κατευθυντήριες οδηγίες, όπως λόγου χάρη η ενημέρωση για τον τόπο διαμονής και τις συνήθειες κάποιου στόχου της. Προφανώς, η υποστηρικτική λειτουργία των ανωτέρω θα κριθεί από το Δικαστήριο, αφού ληφθούν υπόψη και τα πραγματικά περιστατικά. Ο τελευταίος τρόπος τέλεσης του αδικήματος της εγκληματικής οργάνωσης, η στρατολόγηση, είναι η παρακίνηση καινούργιων προσώπων να ενταχθούν σε αυτή, με σκοπό να γίνουν περισσότεροι και έτσι να συμβάλλουν στην εγκληματική δράση της. Τέλος, η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος του άρθρου 187 Π.Κ. αποτελείται για τις τέσσερις πρώτες μορφές τέλεσης από την αντικειμενική προσφορότητά τους να καταλήξουν στα επιθυμητά αποτελέσματα, ανεξαρτήτως εάν αυτό θα καταστεί εν τέλει εφικτό. (Κωστάρας, 2020 : 99-100)

4.3. Υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος

Από τη στιγμή που δεν προβλέπεται κάτι ειδικά στο άρθρο 187 Π.Κ., σχετικά με την υπαιτιότητα που απαιτείται, προκύπτει ότι για κάθε μορφή τέλεσης χρειάζεται να υπάρχει στο δράστη οποιουδήποτε βαθμού δόλος. Με άλλα λόγια, ο δράστης κάθε μορφής τέλεσης πρέπει να γνωρίζει και να θέλει να πραγματοποιήσει τις εν λόγω εγκληματικές πράξεις. Χαρακτηριστικό

είναι ότι η συγκρότηση, η ένταξη και η σύσταση συμμορίας απαιτούν δόλο σκοπού από αρχικό στάδιο, δηλαδή από τη φάση της συγκρότησής τους. Βέβαια, οι πράξεις που θα ακολουθήσουν και οι λεπτομέρειες γύρω από αυτές δεν είναι απαραίτητο να έχουν εξ αρχής διευκρινιστεί ούτε ο ορισμένος σκοπός να είναι ο μοναδικός σκοπός της εγκληματικής οργάνωσης. Τέλος, τουλάχιστον αναγκαίος δόλος απαιτείται ως προς την υποστήριξη των σκοπών της οργάνωσης και τη στρατολόγηση των νέων μελών. (Κωστάρας, 2020 : 100-101)

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο προαναφερόμενος δόλος απαιτείται να είναι ενιαίος, δηλαδή, αν κάποιο μέλος δεν σκοπεύει να διαπράξει τα περισσότερα κακούργηματα που αναφέρει ο νόμος, αλλά απλώς δέχεται να το κάνει, τότε δεν μπορεί να χαρακτηριστεί δράστης του εγκλήματος του άρθρου 187 Π.Κ., αλλά ίσως συνεργός. Προφανώς, και όποιος εντάσσεται σε μια εγκληματική οργάνωση, που έχει όλα τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για να είναι αξιόποινη, αλλά εκείνος δεν το γνωρίζει, πρέπει να γίνει δεκτό ότι βρίσκεται σε πλάνη και έτσι δεν έχει κανέναν βαθμό δόλου. Σε πλάνη βρίσκεται και όποιος θεωρεί τον εαυτό του αξιόποινο κατ' άρθρο 187 Π.Κ., ενώ στην πραγματικότητα οι πράξεις του δεν πραγματώνουν την αντικειμενική υπόσταση του ανωτέρω εγκλήματος. (Ορφανός, 2021 : 121-122)

Νομολογιακά, σχετικά με την υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 187 Π.Κ., υπάρχουν δύο αντιτιθέμενες απόψεις. Από τη μία, θεωρείται ότι για τη συγκρότηση και ένταξη σε εγκληματική οργάνωση πρέπει να υπάρχει ο αντίστοιχος δόλος, όπως έχει αναλυθεί πιο πάνω. Από την άλλη, η νομολογία θεωρεί ότι, για να συντρέχει η εφαρμογή του άρθρου 187 Π.Κ., θα πρέπει να υπάρχει δόλος, τόσο για την ένταξη όσο και για τα υπόλοιπα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, και δη για το σκοπό τέλεσης περισσότερων κακούργημάτων. Ο σκοπός αυτός, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη νομολογιακή άποψη, θα πρέπει να αποδέχεται και τη διάρκεια της εγκληματικής δράσης, η οποία, σύμφωνα με τη νομοτυπική μορφή του εν λόγω εγκλήματος, δεν μπορεί να είναι μεμονωμένη. Δέον να σημειωθεί ότι η αποδοχή του σκοπού αυτού πραγματώνεται παντοιοτρόπως, δηλαδή από τη διάπραξη εγκληματικών ενεργειών και τη συμμετοχή σε συγκεντρώσεις της οργάνωσης μέχρι και την οικονομική ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο υποστήριξή της. (Ορφανός, 2021 : 123-124)

Έχει υποστηριχθεί από την ελληνική νομολογία ότι για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης δεν απαιτείται η διάπραξη των σχεδιαζόμενων κακούργημάτων, αλλά μόνο ο σκοπός προς τούτο. Βέβαια, αυτό δεν είναι αποδεκτό από όλους τους θεωρητικούς, με το σκεπτικό ότι κάθε είδος συναυτουργίας θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως συμμετοχή στην εγκληματική οργάνωση. Η μερίδα της θεωρίας, που δε δέχεται αυτή τη νομολογιακή τάση, το

δικαιολογεί με το σκεπτικό ότι μια τέτοια ποινική αντιμετώπιση παραβιάζει θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου και τιμωρεί το φρόνημα. Τα πράγματα προφανώς αλλάζουν, εφόσον η οργάνωση διαπράξει κάποιο από τα κακουργήματα, και τότε η θεωρία συμφωνεί με την άποψη της νομολογίας, αφού γίνεται σφόδρα πιθανή η διατάραξη του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης. Πάντως, κρίνεται σκόπιμο, όπως γίνεται ήδη σε άλλα κράτη και όπως επιτάσσει η Σύμβαση του Παλέρμο, να προβλεφθεί στην υποκειμενική υπόσταση και ο σκοπός προσπορισμού οικονομικού ή άλλου οφέλους, απευθείας ή εμμέσως. (Ορφανός, 2021 : 125-126, 130)

Στην υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 187 Π.Κ. υπάγεται η διάταξη της παραγράφου 4, σχετικά με την αξιόποινη υποστήριξη, η οποία καθιστά το έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης. Αναφορικά με τις αξιόποινες υποστηρικτικές πράξεις, που προβλέπονται στη συγκεκριμένη διάταξη, πρέπει να γίνουν ορισμένες διευκρινίσεις, ώστε να διαφοροποιηθούν από τις διατάξεις περί συμμετοχής, που εφαρμόζονται σε άλλα εγκλήματα. Έτσι, οι οδηγίες και οι κατευθύνσεις θα πρέπει να είναι αφενός δυσεύρετες και αφετέρου συγκεκριμένες και ουσιώδεις για τους σκοπούς της οργάνωσης. Το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και για τα χρηματοοικονομικά μέσα, τα οποία πρέπει να είναι ενός αξιόλογου μεγέθους και θα συνδράμουν στην ουσία την εγκληματική δράση της οργάνωσης. Όσον αφορά στη στρατολόγηση, αυτή θα πρέπει να ταυτίζεται με την πρόκληση επιθυμίας ένταξης στην οργάνωση ενός νέου μέλους, ενώ σε γενικότερο πλαίσιο η υποστήριξη μπορεί να γίνει με οποιονδήποτε τρόπο, ακόμη και με τη χρήση τεχνολογικών μέσων, μιας και το οργανωμένο έγκλημα εξελίσσεται, όπως και η τεχνολογία. Ωστόσο, για να θεωρηθεί αξιόποινη μια τέτοια πράξη, θα πρέπει να συνδέεται άμεσα με την εγκληματική οργάνωση και όχι τυχαία, ενώ επίσης θα πρέπει να υπάρχει το απαραίτητο γνωστικό στοιχείο της παροχής και της λήψης υποστήριξης στα εμπλεκόμενα μέρη. Κρίσιμης σημασίας είναι επίσης το γεγονός ότι η υποστήριξη μπορεί να παρέχεται ακόμη και σε μη μέλος της οργάνωσης, καθώς επίσης και ότι δεν πρέπει να προορίζεται για τα τελούμενα κακουργήματα, αλλά γενικά για την στήριξη της οργάνωσης, όπως για παράδειγμα για τη δημιουργία της. (Λίμα, 2022 : 126-130)

4.4. Ο σκοπός του οικονομικού οφέλους

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι κάθε οργανωμένη εγκληματική δράση έχει οικονομική φύση, κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και από τη θεωρία του Cressey, που αναπτύχθηκε αρχικά, σύμφωνα

με την οποία οι εγκληματικές οργανώσεις διαφοροποιούνται από τις νόμιμες επιχειρήσεις μόνον όσον αφορά στα μέσα που χρησιμοποιούν, για να πετύχουν τους σκοπούς τους, που και στις δύο περιπτώσεις είναι το μέγιστο δυνατό οικονομικό κέρδος. Για αυτό, άλλωστε, οι υφιστάμενες ποινικές κυρώσεις κατά του οργανωμένου εγκλήματος δε φαίνεται να είναι αποτελεσματικές και αυτό, γιατί, σύμφωνα και με τη θεωρία του Chambliss, οι δημιουργοί του νόμου το αντιμετωπίζουν σαν κάτι ξεχωριστό από μία νόμιμη επιχείρηση. Μάλιστα, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η επιχειρησιακή δομή, που απαιτείται στην νομοτυπική μορφή του εγκλήματος του άρθρου 187 Π.Κ., παραπέμπει στον επιχειρηματικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει αυτή, όχι μόνο από άποψη οργάνωσης, αλλά και από άποψη επιδίωξης οικονομικού οφέλους, το οποίο είναι και το μοναδικό που παραμένει αμετάβλητο σε μια πραγματοπαγή εγκληματική ομάδα. (Χλούπης, 2020 : 541)

Όμως, όπως έχει ήδη επισημανθεί, το οικονομικό όφελος δεν περιλαμβάνεται στην αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της εγκληματικής οργάνωσης, παρόλο που αυτό έχει διαπιστωθεί θεωρητικά και προβλέπεται στη Σύμβαση του Παλέρμο, επιβεβαιώνοντας την άποψη περί επιλεκτικής λειτουργίας του συστήματος. Στην πράξη, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην ερευνώνται τα οικονομικά οφέλη των εγκληματικών οργανώσεων που εξιχνιάζονται και η διαδρομή τους, με αποτέλεσμα να μην πλήττει σε αυτό το κομμάτι τους οργανωμένους εγκληματίες. Βέβαια, όπως προκύπτει και νομολογιακά, η απουσία της πρόβλεψης επιδίωξης οικονομικού οφέλους από τη διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ. δεν έχει κάποια πρακτική διαφορά, αφού ο Έλληνας νομοθέτης αφήνει σκόπιμα γενικό τον σκοπό, ώστε να αυστηροποιήσει ακόμη περισσότερο τη συγκεκριμένη διάταξη, συμμορφούμενος παράλληλα με τη Σύμβαση του Παλέρμο. Φυσικά, υπάρχει και η αντίθετη άποψη, κατά την οποία το οικονομικό στοιχείο είναι αυτό που διαχωρίζει τις εγκληματικές οργανώσεις από άλλες μορφές οργανωμένης εγκληματικής δράσης, όπως είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις, και για αυτό προβλέπεται ρητά στην προαναφερόμενη Σύμβαση αλλά και σε Αποφάσεις της Ε.Ε.. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το επιχείρημα της μη πρόβλεψης οικονομικής επιδίωξης, προκειμένου να καθίστανται αξιόποινες και οι τρομοκρατικές οργανώσεις, δεν ευσταθεί από τη στιγμή της τυποποίησης ξεχωριστής διάταξης στον Ποινικό Κώδικα για αυτές. (Χλούπης, 2020 : 542-544)

Με αυτό τον τρόπο, κρίνεται εύστοχη η παρατήρηση περί επιλεκτικότητας του συστήματος, καθώς, βάσει της ιστορικής ερμηνείας του άρθρου 187 Π.Κ., αυτό θεσπίστηκε, για να συμβαδίζει με τα διεθνή κείμενα που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, εύστοχα παρατηρείται ότι βάσει του ελληνικού Συντάγματος, η Σύμβαση που κυρώνεται με νόμο, στην προκειμένη

περίπτωση η Σύμβαση του Παλέρμο, υπερισχύει των εθνικών νόμων. Το ίδιο ισχύει και με τις παραγράφους 1 και 3 της Σύμβασης, οι οποίες ναι μεν δίνουν τη δυνατότητα στα συμβαλλόμενα κράτη να τροποποιήσουν αυτή, αλλά όχι σε σημείο που να διαφοροποιούν την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης. (Χλούπης, 2020 : 544-546)

4.5. Άλλα ζητήματα

Η συγκρότηση, η ένταξη και η διεύθυνση της εγκληματικής οργάνωσης αποτελούν κακουργήματα λαμβάνοντας υπόψη τις απειλούμενες ποινές, ενώ οι υπόλοιπες μορφές τέλεσης του συγκεκριμένου εγκλήματος τιμωρούνται ως πλημμελήματα. Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 187 Π.Κ., με εξαίρεση την πράξη της συμμορίας, οι υπόλοιπες μορφές τέλεσης του εν λόγω εγκλήματος διώκονται και δικάζονται βάσει της ελληνικής νομοθεσίας, ακόμη και όταν τελούνται στο εξωτερικό με δράστη ή θύμα Έλληνα ή σε βάρος του Ελληνικού Κράτους ή ημεδαπών νομικών προσώπων, ανεξάρτητα από το αν συνιστούν άδικες πράξεις στο δίκαιο της χώρας τέλεσής τους. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπάγγελα. (Κωστάρας, 2020 : 101-102)

Επιπλέον, στην παράγραφο 6 του άρθρου 187 Π.Κ. προβλέπεται ότι, αν κάποιος καταδικαστεί για το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, δεν μπορεί να ανασταλεί ή να μετατραπεί η ποινή του και τυχόν έφεση δε λειτουργεί ανασταλτικά. Η συγκεκριμένη ρύθμιση φαίνεται πως επιδιώκει να χαράξει αντεγκληματική πολιτική, ωστόσο έχει επικριθεί ότι δε σέβεται την ανθρώπινη αξία και προωθεί την ποινική καταστολή. Και αυτά, γιατί ο δράστης χρησιμοποιείται για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής και δεν του επιτρέπεται η αναστολή ή η μετατροπή της ποινής, όπως γίνεται σε άλλα κακουργήματα, πράγμα το οποίο μπορεί να προσβάλλει και το τεκμήριο αθωότητάς του, αλλά και τις εγγυήσεις που απαιτούνται για δίκαιη δίκη. (Καζής, 2022)

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι νομολογιακά έχει προκύψει πως, για να δικαιολογηθεί το αξιόποino των εγκληματικών οργανώσεων, επιστρατεύεται και η έννοια της επικινδυνότητας, με το σκεπτικό ότι η ένταξη νέων μελών σε μια οργάνωση προμηνύει τη διάπραξη νέων κακουργημάτων και για αυτό πρέπει να τιμωρηθεί. Έτσι, παρόλο που φαίνεται να τιμωρείται μια προπαρασκευαστική πράξη, δικαιολογείται στη βάση ότι η προσθήκη μελών καθιστά την οργάνωση πιο επικίνδυνη και έτσι προσβάλλει ακόμη πιο έντονα τη δημόσια τάξη, που είναι το προστατευόμενο έννομο αγαθό. Στην περίπτωση του άρθρου 187 Π.Κ., η

επικινδυνότητα μεταφράζεται ως συνισταμένη της δομής της οργάνωσης και της διαρκούς εγκληματικής δράσης της. (Λίμα, 2022 : 162)

Χαρακτηριστικό είναι ότι για τη διεύθυνση της εγκληματικής οργάνωσης προβλέπεται βαρύτερη ποινή από ό,τι για τη συγκρότηση ή την ένταξη σε αυτή, κάτι το οποίο έχει επικριθεί ως αντιτιθέμενο στην αρχή της αναλογικότητας. Βεβαίως, ο εκάστοτε δικαστής θα επιβάλλει βαρύτερη ποινή στον διευθύνοντα από ό,τι στα απλά μέλη ή στους συγκροτούντες αυτή, όμως αυτό δεν αρκεί, για να προβλέπεται βαρύτερη ποινική απαξία για τη διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης συγκριτικά με τα προαναφερόμενα αδικήματα. (Ορφανός, 2021 : 149-150)

4.6. Άρθρα 187B και 187Γ Π.Κ.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 187B Π.Κ. θεσπίζεται κακουρηγηματικό αξιόποινο για όποιον απειλεί ή προβαίνει σε χρήση βίας εις βάρος δικαστικών λειτουργών και υπαλλήλων, ενόρκων, ανακριτικών υπαλλήλων, μαρτύρων και πραγματογνωμόνων – διερμηνέων, προκειμένου να αποτρέψει την εξιχνίαση, τη δίωξη ή την επιβολή ποινής για εγκληματικές οργανώσεις και για τα κακουργήματα που διαπράττονται στο πλαίσιο δράσης τους. Το ίδιο ισχύει και για όποιον δωροδοκεί τα ανωτέρω πρόσωπα για τον ίδιο ως άνω σκοπό. Ο νομοθέτης μέσω της συγκεκριμένης διάταξης επιχειρεί να τιμωρήσει οποιονδήποτε προσπαθεί να ματαιώσει την αποκάλυψη, τη δίωξη ή την τιμωρία της οργάνωσης και των μελών της, αρχηγικών και μη. Παραδείγματα τέτοιων πράξεων αποτελούν η εξαφάνιση ιχνών ή η καταστροφή πρακτικών, στα οποία τηρούνται προσωπικά στοιχεία των μελών της οργάνωσης. (Κωστάρας, 2020: 113) Μάλιστα, η τιμωρία αυτή επιβάλλεται μόνο στην περίπτωση που οι ανωτέρω πράξεις δεν τιμωρούνται αυστηρότερα από διατάξεις άλλων νόμων, κάτι το οποίο προβλέφθηκε για πρώτη φορά στην τελευταία τροποποίηση της συγκεκριμένης διάταξης και ήρθε να επιλύσει ένα πλήθος ζητημάτων συρροής που ανέκυπταν. (Ορφανός, 2021 : 163)

Επιπρόσθετα, στο άρθρο 187Γ Π.Κ. προβλέπεται γενικός ρυθμιστικός κανόνας, που εφαρμόζεται μεταξύ άλλων και στους δράστες του αδικήματος της εγκληματικής οργάνωσης, σύμφωνα με τον οποίο δεν τιμωρούνται όσοι συγκροτούν, εντάσσονται ή διευθύνουν εγκληματική οργάνωση ή συμμορία, εφόσον βοηθούν ενημερώνοντας ή με άλλο τρόπο στο να αποδομηθούν οι εγκληματικές αυτές ομάδες ή στο να αποτραπεί η μελλοντική δράση τους. Σε περίπτωση που δεν έχει ασκηθεί ακόμη ποινική δίωξη, ο εισαγγελέας απέχει από αυτή για τον

συγκεκριμένο δράστη, ενώ σε περίπτωση που εκείνος έχει διαπράξει κάποια από τις ανωτέρω πράξεις, τιμωρείται με μειωμένη ποινή. (Κωστάρας, 2020 : 115-116)

Περαιτέρω, για θύματα πράξεων εγκληματικών οργανώσεων, που κατηγορούνται για παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών ή περί επ' αμοιβή εκδιδομένων προσώπων, τα οποία καταγγέλλουν τις πράξεις αυτές βάσιμα, προβλέπεται αναστολή της άσκησης ποινικής δίωξης και οριστική αποχή, σε περίπτωση που αποδειχθούν τα από μέρος τους καταγγελλόμενα, ενώ επίσης, για όσους αλλοδαπούς εκκρεμεί απέλαση και καταγγέλλουν εγκληματικές οργανώσεις, αναστέλλεται η διαδικασία αυτής. Όλα τα προαναφερόμενα μέτρα αποσκοπούν στο να βοηθηθούν οι διωκτικές αρχές, όσον αφορά στην πλήρη εξάρθρωση των εγκληματικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στη χώρα. (Ορφανός, 2021 : 207-208)

Αναφορικά με τον τρόπο της ενημέρωσης των Αρχών, δεν υπάρχει κανένας περιορισμός, δηλαδή μπορεί να γίνει εγγράφως, προφορικά ή ακόμη και μέσω τρίτου προσώπου, καθώς επίσης και σε οποιαδήποτε Αρχή, ακόμη και αν δεν η αρμόδια διωκτική. Αν και σε αντίθεση με τον προϊσχύσαντα Π.Κ. δεν απαιτείται έγκαιρη ενημέρωση, αυτή θεωρείται αυτονόητη, ιδίως για την περίπτωση της πρόληψης μελλοντικής οργανωμένης εγκληματικής δράσης. Εν προκειμένω ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρεται αν η αρμόδια Αρχή καταφέρει να αποτρέψει το έγκλημα, αρκεί μόνο να έχει το χρονικό περιθώριο από την αναγγελία, για να το πράξει. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι για να τύχει της εύνοιας του νόμου κάποιος δράστης, δεν πρέπει απλώς να αναγγείλει την ύπαρξη μιας εγκληματικής οργάνωσης, αλλά να βοηθήσει ουσιαστικά στο να εξαρθρωθεί, γεγονός βέβαια που θα κρίνουν οι δικαστικές αρχές. (Κωστάρας, 2020 : 116)

4.7. Η πλημμελής εφαρμογή του άρθρου 187 Π.Κ.

Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι το άρθρο 187 Π.Κ. χρησιμοποιείται καταχρηστικά από τις εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές, προκειμένου να επεκτείνουν τις ασκούμενες διώξεις. Αυτό συμβαίνει λόγω της απειρίας των ανακριτικών αρχών, αλλά και της έλλειψης ελέγχου των δικογραφιών που σχηματίζουν, δηλαδή της μη αξιολόγησης του προανακριτικού υλικού από τις εισαγγελικές αρχές. Ακόμη, έχει παρατηρηθεί η κατάχρηση του άρθρου 187 Π.Κ. για την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων, όπως για παράδειγμα για τη σύλληψη προς ικανοποίηση της κοινωνίας, αλλά και για τη δίκη χωρίς ενόρκους. Τέλος, έχει παρατηρηθεί η χρήση της

διάταξης του άρθρου 187 Π.Κ. και από δικηγόρους, με σκοπό να πιάσουν τους αντιδίκους τους. (Σταμούλη, 2018 : 284,291)

Η κύρια αιτία, για την οποία οι εισαγγελικές αρχές διευρύνουν την κατηγορία σε εγκληματική οργάνωση, έχει διαπιστωθεί ότι είναι το γεγονός ότι έχουν αμφιβολίες και μετακυλούν την ευθύνη του χαρακτηρισμού της πράξης στα επόμενα στάδια της διαδικασίας. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι την απόφαση για το αν πληρείται η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 187 Π.Κ. λαμβάνουν τα δικαστικά συμβούλια. Η παρατήρηση αυτή δείχνει να έχει βάση και από το γεγονός ότι μια κατηγορία μπορεί να μεταβληθεί προς το επιεικέστερο και για το λόγο αυτό οι αρχές που χειρίζονται μια υπόθεση σε αρχικό στάδιο δε θέλουν να αναλάβουν την ευθύνη τυχόν λάθους. Κάτι τέτοιο όμως έχει σοβαρές επιπτώσεις στον κατηγορούμενο, αφού έρχεται αντιμέτωπος με προσωρινή κράτηση, στιγματισμό από την κοινωνία και βαρύτερες ποινές, ενώ παράλληλα διενεργούνται σε βάρος του ειδικές ανακριτικές πράξεις, που είναι ιδιαίτερα επαχθείς για την προσωπικότητά του. (Σταμούλη, 2018 : 285-286)

Αντίστοιχα, οι αστυνομικές αρχές σχηματίζουν άκριτα δικογραφίες για εγκληματικές οργανώσεις, καθώς στερούνται των απαραίτητων γνώσεων, γεγονός που εντείνεται και από την ασάφεια του ορισμού. Περαιτέρω, είναι ένας τρόπος να δείξουν ότι είναι πιο αποτελεσματικές και να προβληθούν οι διοικούντες με παράλληλη βελτίωση των επιχειρησιακών μέσων τους. Σαφώς, παίζει σπουδαίο ρόλο σε αυτή την πρακτική και η ποινική αντιμετώπιση των συλληφθέντων, η οποία είναι εκ των πραγμάτων αυστηρότερη, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργείται στην κοινωνία φόβος για το οργανωμένο έγκλημα. Φυσικά, όλα τα προαναφερόμενα γίνονται και για στατιστικούς σκοπούς, πράγμα το οποίο προκαλεί ανησυχία για το κατά πόσο είναι αξιόπιστα τα στατιστικά, που εκδίδονται από τις εισαγγελικές και τις αστυνομικές αρχές. (Σταμούλη, 2018 : 287-289)

5. Οι ποινικοδικονομικές προβλέψεις για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος

5.1. Ειδικές ανακριτικές πράξεις

Με την επικύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο η Ελλάδα υποχρεώθηκε να θεσπίσει στο ποινικό δικονομικό της δίκαιο διατάξεις που προβλέπουν ειδικές ανακριτικές πράξεις για την αντιμετώπιση της οργανωμένης εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 20 παρ. 1 της Σύμβασης προβλέπεται ότι τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να μεριμνήσουν, ώστε να καθίστανται εφικτές οι ελεγχόμενες μεταφορές, οι επιτηρήσεις με ηλεκτρονικά μέσα και η κεκαλυμμένη δράση των διωκτικών αρχών. Ο Έλληνας νομοθέτης όχι μόνο συμμορφώθηκε σε αυτή την επιταγή, αλλά στο άρθρο 254 Κ.Π.Δ. προέβλεψε και επιπλέον ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και η συσχέτιση προσωπικών δεδομένων. Σε αυτό, βέβαια, υπήρξαν δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπίσει ο νομοθέτης, αφού, ταυτόχρονα με την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, θα θιγόταν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. (Σάμιος, 2001 : 1034)

Αυτό που επέλεξε να κάνει ο Έλληνας νομοθέτης ήταν να αρκεστεί στις υφιστάμενες ανακριτικές τεχνικές, που προβλέπονται σε ειδικούς ποινικούς νόμους, και να τις εφαρμόσει συνδυαστικά στη νομοθεσία κατά της οργανωμένης εγκληματικότητας, με στόχο να αναδείξει ότι δεν εφαρμόζει νέες ανακριτικές μεθόδους σε βάρος των πολιτών, πράγμα το οποίο θα έθετε ζητήματα περί κράτους δικαίου. Με την επιλογή του όρισε τα ουσιαστικά και δικονομικά απαιτούμενα για τη διενέργεια αυτών των πράξεων προσδιορίζοντάς τες συγκεκριμένα και απαριθμώντας τες σε μία μόνο παράγραφο ενός άρθρου του Κ.Π.Δ.. Βέβαια, εγείρεται θέμα με το ότι, αν και οι ειδικές ανακριτικές πράξεις θεσπίστηκαν για συναφή σκοπό, δεν εξυπηρετούν στο απόλυτο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. (Σάμιος, 2001 : 1035-1036)

Ο ισχύων Κ.Π.Δ., έχοντας λάβει υπόψη αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α., έχει θεσπίσει ένα κανονιστικό πλαίσιο γύρω από τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, το οποίο προβλέπει έντονη εποπτεία αυτών από τις εισαγγελικές αρχές. Μάλιστα, στην παρ. 3 του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. προβλέπεται και ειδική αιτιολόγηση για τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων, οι οποίες εγκρίνονται με την έκδοση σχετικού αιτιολογημένου βουλεύματος του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου, που επικυρώνει την εισαγγελική πρόταση. Οι εν λόγω ειδικές ανακριτικές πράξεις διεξάγονται, όταν σωρευτικά υφίστανται σοβαρές ενδείξεις τέλεσης

εγκλήματος και η αποδόμηση της εγκληματικής οργάνωσης είναι ουσιαστικά δυσχερές ή άλλως αδύνατη. (Παπαδαμάκης, 2019 : 218-220) Όλα όσα αναφέρθηκαν έρχονται να συμπληρώσουν το δίκαιο χαρακτήρα των πράξεων αυτών σε συνδυασμό με τη μυστικότητα και την προληπτική φύση της δικονομίας. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Κ.Π.Δ., η αιτιολόγηση των ειδικών ανακριτικών πράξεων θα πρέπει να είναι ουσιαστικής και όχι να περιορίζεται στο τυπικό σκέλος, ενώ παράλληλα, για να αποτραπούν περιστατικά αυθαιρεσίας εκ μέρους των ανακριτικών υπάλληλων, προβλέφθηκαν η νομότυπη σύνταξη πρακτικών και η εποπτεία τους από εισαγγελικό λειτουργό. (Σάμιος, 2024 : 440-441)

Στο αιτιολογικό μέρος του βουλεύματος, που θα εκδώσει το δικαστικό συμβούλιο, θα πρέπει να αναφέρεται το έγκλημα για το οποίο διενεργείται ανακριτική διαδικασία, οι σοβαρές ενδείξεις εμπλοκής του ατόμου σε βάρος του οποίου θα στραφεί η ειδική ανακριτική πράξη, ο σκοπός διενέργειας της συγκεκριμένης πράξης, η αδυναμία διαλεύκανσης του εγκλήματος με άλλο τρόπο, αλλά και το απαραίτητο χρονικό διάστημα που θα διαρκέσει η μέθοδος αυτή. Μάλιστα, όταν πρόκειται για κατεπείγουσες περιπτώσεις η διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων μπορεί να γίνει και με διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα, η οποία έχει τριήμερη ισχύ και προκειμένου να συνεχιστεί η ισχύς της, θα πρέπει στο μεσοδιάστημα να εκδοθεί και βούλευμα που την επικυρώνει. (Κωνσταντινίδης, 2022 : 373) Μάλιστα, τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων διενεργούνται οι ειδικές ανακριτικές πράξεις δεν μπορούν να προσβάλλουν το βούλευμα, σε εκτέλεση του οποίου αυτές διενεργούνται, λόγω της μυστικότητάς του, κάτι το οποίο ενισχύει το αίσθημα ανασφάλειας στην κοινωνία. (Αρναουτίδης, 2024 : 171)

Χαρακτηριστικό είναι ότι, σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., μπορούν να αξιοποιηθούν στην ίδια ποινική δίκη και τυχαία ευρήματα, που προέκυψαν από την άρση απορρήτου, χωρίς να δημιουργείται πρόβλημα, σε περίπτωση αποκάλυψης πράξης πέραν αυτών για τις οποίες προβλέπεται άρση απορρήτου των επικοινωνιών, γεγονός που θα παραβίαζε συνταγματικό κανόνα. Φυσικά, αν αποκαλυφθεί τυχαία άλλη εγκληματική οργάνωση ή η αθωότητα κάποιου κατηγορουμένου, αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί αποδεικτικά σε άλλη δίκη με την έκδοση σχετικού βουλεύματος. (Διονυσοπούλου, 2022 : 93-95) Οποιοδήποτε άλλο στοιχείο όμως προκύψει δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί σε κανενός είδους διαδικασία, ακόμη και πειθαρχική. (Παπαδαμάκης, 2019 : 220)

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις λειτουργούν περιοριστικά για την ποινική εξουσία, αφού στοχεύουν να εξαρθρώσουν πλήρως μια εγκληματική οργάνωση μέσω της παρακολούθησης και παγίδευσης προσώπων με διάφορους τρόπους. Ο νόμος όμως τις

προέβλεψε, για να λαμβάνουν χώρα μόνο όταν είναι επιτακτική ανάγκη διερεύνησης προαποφασισμένων αδικημάτων και μόνο για τη χρονική διάρκεια που απαιτείται, ώστε να επέλθει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ειδικά για τις εγκληματικές οργανώσεις, ως σοβαρή ένδειξη που απαιτεί ο νόμος λογίζεται και η πρόθεση διάπραξης περισσότερων κακουργημάτων, ενώ η καταφυγή στις ειδικές ανακριτικές πράξεις θα πρέπει να γίνεται τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, δηλαδή να μην υπάρχει λιγότερο επαχθές ή άλλο πρόσφορο και αναγκαίο μέσο. (Δημόπουλος, 2018 : 694) Δέον να τονιστεί ότι οι σοβαρές ενδείξεις, που απαιτεί ο νόμος, πρέπει να αφορούν στο πρόσωπο σε βάρος του οποίου θα διενεργηθεί η ειδική ανακριτική πράξη και όχι γενικά στην τέλεση εγκλημάτων. (Σάμιος, 2001 : 1037)

5.1.1. Συγκαλυμμένη έρευνα

Η ειδική ανακριτική πράξη της συγκαλυμμένης έρευνας προβλέφθηκε αυτοτελώς για το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης στον ισχύοντα Κ.Π.Δ., καθώς μέχρι πρότινος επιτρεπόταν μόνο για τα εγκλήματα διαφθοράς. Στη συγκεκριμένη ανακριτική πράξη, ο ανακριτικός υπάλληλος ή κάποιος πολίτης, που δρα υπό τις εντολές του, αναλαμβάνει να βοηθήσει στη διάπραξη ενός εγκλήματος, το οποίο όμως είναι ήδη προαποφασισμένο από τον δράστη του. Αυτό έχει μεγάλη σημασία και προκύπτει και μέσω της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α., καθώς την πρωτοβουλία πρέπει να την έχει ο κατηγορούμενος, έχοντας εκφράσει τις προθέσεις του. Για κάποιους η συγκεκριμένη πράξη θεωρείται προστάδιο της αστυνομικής διείσδυσης. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο συγκαλυμμένα δρων εποπτεύεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών, ενώ για κάθε του ενέργεια πρέπει να συντάσσει ανακριτική έκθεση, γεγονός που σημαίνει ότι, εάν για κάποια ενέργεια δε συνταχθεί έκθεση, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποδεικτικά, (Παπαδαμάκης, 2019 : 218-219) και αυτό γιατί, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Κ.Π.Δ., καταλύεται το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του ερευνώμενου προσώπου. (Σάμιος, 2024 : 442) Μάλιστα, η πρόβλεψη για υποχρεωτική σύνταξη έκθεσης από τους διενεργούντες τις συγκεκριμένες ειδικές ανακριτικές πράξεις καταδεικνύει την πρακτική αδυναμία διενέργειάς τους από τις δικαστικές αρχές, οι οποίες παραγγέλλουν την εκτέλεσή τους σε ειδικά εξειδικευμένο προσωπικό, ιδίως της Ελληνικής Αστυνομίας. (Αρναουτίδης, 2024 : 165)

Κατά τη συγκαλυμμένη έρευνα, ο ρόλος των ανακριτικών αρχών πρέπει να περιορίζεται μόνο σε παθητικό σε σχέση με αυτόν του κατηγορουμένου. Η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη είναι

ένας κρυφός τρόπος να αποσπαστούν αποδείξεις και πληροφορίες, μόνο όμως μέχρι το σημείο που έχει ορίσει το δικαστικό συμβούλιο, αφού σε διαφορετική περίπτωση προσβάλλεται η ανθρώπινη αξία. Στην πράξη η συγκεκριμένη πρακτική σπάνια εφαρμόζεται και αυτό γιατί είναι κοστοβόρα, έχει πολλές απαιτήσεις και κινδύνους, καθώς και χρειάζεται εξειδικευμένο προσωπικό. (Ζαφειριάδης, 2023)

5.1.2. Ανακριτική διείσδυση

Ως ειδική ανακριτική πράξη, η ανακριτική διείσδυση προβλέπεται από τους ειδικούς ποινικούς νόμους, που αφορούν στα ναρκωτικά, στην Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας και στην πολιτιστική κληρονομιά. Με το άρθρο 254 Κ.Π.Δ. η ανακριτική διείσδυση επιτρέπεται και για την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων. Στη συγκεκριμένη ειδική ανακριτική πράξη, ο ανακριτικός υπάλληλος ή οποιοσδήποτε άλλος δουλεύει για τις ανακριτικές αρχές, χρησιμοποιούνται, ώστε να συλλέξουν αποδείξεις, που θα βοηθήσουν στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό που κάνει την ανακριτική διείσδυση ή αλλιώς αστυνομική παγίδευση ξεχωριστή είναι το ότι διαπερνά τα όρια των εγκληματικών οργανώσεων καταφεύγοντας σε αντίστοιχες πρακτικές οργανωμένου εγκλήματος. (Παπαδαμάκης, 2019 : 221) Στην πράξη, πάντως, η ανακριτική διείσδυση σπάνια γίνεται από ανακριτικούς υπαλλήλους. Εντούτοις, παίρνει ή τη μορφή παγίδευσης ή κατασκευής μαρτύρων χωρίς να τηρούνται οι ποινικοδικονομικές εγγυήσεις. (Δημόπουλος, 2018 : 682)

Και στην προκειμένη περίπτωση αυτός που διεισδύει τελεί υπό την εποπτεία του αρμόδιου εισαγγελέα και συντάσσει ανακριτική έκθεση για τις ενέργειές του. Τηρουμένων των προαναφερθεισών προϋποθέσεων διενέργειάς της, θα πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο, για να εξακριβώσει τη συμμετοχή συγκεκριμένου ατόμου σε οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα. Βέβαια, το άτομο αυτό θα πρέπει να έχει δώσει επαρκείς ενδείξεις εμπλοκής και να έχει προειλημμένη απόφαση διάπραξης εγκλήματος. Από τα όσα αναλύθηκαν προκύπτει ότι η αστυνομική παγίδευση έχει και προληπτικό χαρακτήρα, ενώ σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για να προκαλέσει σε δράστη την απόφαση τέλεσης εγκλήματος, αλλά μόνο για να τον βοηθήσει σε αυτό. Ωστόσο, η ανακριτική διείσδυση μπορεί εύκολα να ξεπεράσει τα επιτρεπτά όρια, πράγμα το οποίο, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., θεωρείται παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη. Σε αυτή την περίπτωση, τα όσα αποκτήθηκαν από την παράνομη διείσδυση δεν λαμβάνονται υπόψη αποδεικτικά, κατ' άρθρο 177 παρ. 2 Κ.Π.Δ.. (Παπαδαμάκης, 2019 : 223-226)

Αυτός που ενεργεί ανακριτική διείσδυση μπορεί να κάνει χρήση άλλων στοιχείων ταυτότητας από τα πραγματικά του και επιπλέον να προβαίνει σε συναλλαγές με φορολογικά και άλλα στοιχεία, που δεν ανήκουν σε αυτόν, εφόσον είναι αναγκαίο για την διεξαγόμενη έρευνα. Η διαδικασία αυτή καθορίζεται μέσω υπουργικής απόφασης, που λαμβάνουν από κοινού ο Υπουργός Δικαιοσύνης και ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη. Στην ουσία, όπως έχει αναλυθεί και πιο πάνω, η ανακριτική διείσδυση αποτελεί μια παθητική ανακριτική πράξη, η οποία αρκείται μόνο στην επιδίωξη εξάρθρωσης μιας εγκληματικής οργάνωσης. Αυτός που διεισδύει λειτουργεί ως ηθικός αυτουργός της παράνομης δραστηριότητας ή αλλιώς «agent provocateur» διαπράττοντας με αυτόν τον τρόπο και ο ίδιος το υπό έρευνα αδίκημα. Ωστόσο, με τις διατάξεις που προαναφέρθηκαν, η πράξη του δεν είναι τελικά άδικη και έτσι δεν είναι αξιόποινος. (Κωνσταντινίδης, 2022 : 367, 369)

Έχει παρατηρηθεί ότι η στροφή προς την ανακριτική διείσδυση οφείλεται στην αύξηση της σοβαρής και οργανωμένης εγκληματικότητας σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν αποδείχθηκαν αρκετά αποτελεσματικές οι στερητικές της ελευθερίας ποινές. Αυτό διότι θεωρείται πως μπορεί να συμβάλλει στη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων για εγκληματικές οργανώσεις, προλαμβάνοντας τη διάπραξη εγκλημάτων και την παραπομπή των υπόπτων ενώπιον της δικαιοσύνης. Η συγκεκριμένη ανακριτική τεχνική επιτρέπει την παρατήρηση των εγκληματικών δράσεων σε πραγματικό χρόνο δίνοντας στις αρχές εικόνα μεταξύ άλλων για τη δομή, τον τρόπο δράσης και το υποστηρικτικό δίκτυο της οργάνωσης, πράγματα που δε θα καθίστατο εφικτό να αποκαλυφθούν με τις παραδοσιακές ανακριτικές πράξεις, μιας και αυτές δίνουν επιφανειακή εικόνα για το τι συμβαίνει και έχουν μικρότερη ή και μεμονωμένη διάρκεια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αποτελεσματικότητα της εν λόγω ειδικής ανακριτικής πράξης, τόσο για τη συγκέντρωση αποδείξεων όσο και για τη μείωση των τελούμενων εγκλημάτων, έχει αποδειχθεί και από σχετικές έρευνες που διενεργήθηκαν. (Παπανικολάου, 2013 : 82-85, 95)

Αυτό που είναι σημαντικό κάθε φορά στην ανακριτική διείσδυση είναι να αποδεικνύεται ο παθητικός ρόλος εκείνου που τη διενεργεί και ειδικότερα να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, να μην προκαλείται η εγκληματική συμπεριφορά στον καθ' ου η διείσδυση και να προϋπάρχουν ενδείξεις τέλεσης αξιόποινης πράξης, οι οποίες να είναι εξακριβωμένες από τις ανακριτικές αρχές και όχι αόριστες και ανώνυμες. Επίσης, κατά συμμόρφωση με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., θα πρέπει, πριν την απόφαση διενέργειας ανακριτικής διείσδυσης, να

λαμβάνεται υπόψη το ποινικό παρελθόν του καθ' ου και ιδίως τυχόν συμμετοχή του σε εγκληματική οργάνωση. (Αρναουτίδης, 2024 : 177)

5.1.3. Ελεγχόμενες μεταφορές

Κατά τις ελεγχόμενες μεταφορές, δίνεται η δυνατότητα στους ανακριτικούς υπάλληλους, όταν έχουν σοβαρές ενδείξεις, να παρατηρούν τη μεταφορά παράνομων φορτίων, όπως όπλων και ναρκωτικών, χωρίς να επεμβαίνουν, ώστε να αποδομηθεί στο σύνολό της μια εγκληματική οργάνωση. (Δημόπουλος, 2018 : 682) Η συγκεκριμένη ειδική ανακριτική πράξη προβλέφθηκε από τη Σύμβαση της Βέρνης του 1988 για τη λαθροδιακίνηση φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών. Στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου λαμβάνει χώρα ελεγχόμενη παράδοση υπό την επίβλεψη των αρμόδιων αρχών, ακόμη και αν η διακίνηση γίνεται σε περισσότερα από ένα κράτη, ώστε να εντοπιστεί το σύνολο των εμπλεκομένων στην ερευνώμενη δραστηριότητα. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα στους ανακριτικούς υπάλληλους να ακολουθούν παράνομα φορτία, εφόσον, φυσικά, υπάρχουν ενδείξεις διάπραξης συγκεκριμένων αδικημάτων. (Κωνσταντινίδης, 2022 : 370)

5.1.4. Άρση απορρήτου των επικοινωνιών

Η ειδική ανακριτική πράξη της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών προβλέπεται τόσο στο άρθρο 254 Κ.Π.Δ. όσο και στον Ν. 5002/2022. Το προαναφερόμενο άρθρο του Κ.Π.Δ. προβλέπει την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για ορισμένα αδικήματα, μεταξύ των οποίων και για αυτά της συγκρότησης, ένταξης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης, συμπληρώνοντας αλλά και περιορίζοντας τα εγκλήματα, που προβλέπει ο Ν. 5002/2022. Σκοπός της συγκεκριμένης ανακριτικής πράξης είναι να εξακριβωθεί η τέλεση των εγκλημάτων, δηλαδή να αποκαλυφθούν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτά τελέστηκαν και να εντοπιστούν οι δράστες. Στο άρθρο 254 Κ.Π.Δ., μάλιστα, η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών επιτρέπεται και για τον εντοπισμό τρίτων προσώπων, που δεν είναι δράστες, με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν απλές υπόνοιες ότι έχουν διαπραχθεί τα εγκλήματα. Βέβαια, σε κάποια σημεία τα δύο νομοθετήματα διαφέρουν, ωστόσο στην περίπτωση της ποινικής αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος εφαρμόζονται τα όσα ειδικότερα προβλέπονται στον Κ.Π.Δ.. (Διονυσοπούλου, 2022 : 91-93, 97) Πάντως, η ρύθμιση, που αφορά τα τρίτα πρόσωπα, αποτελεί μια μορφή «αναγκαίου κακού», κατά την οποία «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα».

(Παπαδαμάκης, 2019 : 219) Σύμφωνα με το Π.Δ. 47/2005, η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών δεν αναφέρεται στην επικοινωνία που λαμβάνει χώρα δια ζώσης, αλλά σε όλες εκείνες τις επικοινωνίες, που γίνονται με τη χρήση δικτύων ή παροχής υπηρεσιών επικοινωνίας, στις οποίες ο καθ' ου η άρση είναι χρήστης ή συνδρομητής. Τέτοια παραδείγματα επικοινωνιών αναφέρονται στο ανωτέρω νομοθέτημα και είναι μεταξύ άλλων η σταθερή και η κινητή τηλεφωνία, το φαξ, οι επιστολές και η διαδικτυακή επικοινωνία. (Αρναουτίδης, 2024 : 185-186)

Ως άρση απορρήτου των επικοινωνιών ορίζεται η συνακρόαση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, η έγγραφη καταγραφή κάθε μορφής συνομιλίας, τηλεφωνικής ή μη, καθώς και η παρέμβαση σε συσκευές για την ανάκτηση του ιστορικού μηνυμάτων. Στον ορισμό της άρσης του απορρήτου δεν υπάγονται οι διαδικτυακές συνομιλίες και τα λεγόμενα εξωτερικά στοιχεία των επικοινωνιών, δηλαδή τα στοιχεία ταυτότητας και επικοινωνίας των συνομιλούντων, καθώς και οι θέσεις τους και λεπτομέρειες της κλήσης. (Κωνσταντινίδης, 2022 : 371) Περαιτέρω, για την παρακολούθηση των επικοινωνιών, πέραν των ενδείξεων ενοχής του υπό έρευνα προσώπου, θα πρέπει η διερεύνηση της υπόθεσης να είναι ουσιαστικά δύσκολη ή άλλως αδύνατη. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν υπάρχει ανάλογη πρόβλεψη στον Ν. 5002/2022 και έτσι δημιουργείται διχογνωμία για το εύρος των προσώπων, των οποίων το απόρρητο μπορεί να αρθεί. Βέβαια, για το οργανωμένο έγκλημα η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη μπορεί να διενεργηθεί μόνο και μόνο, για να εντοπιστεί κάποιος δράστης και να εξακριβωθεί η τέλεση εγκλημάτων. (Διονυσοπούλου, 2022 : 93-95)

Είναι χαρακτηριστικό ότι, όπως προβλέπεται από τον Ν. 5002/2022 κάθε άρση του απορρήτου των επικοινωνιών δεν μπορεί να υπερβαίνει το χρονικό διάστημα των δύο μηνών, ενώ συνολικά μπορεί να διενεργηθεί για διάστημα δέκα μηνών, με αντίστοιχα αιτήματα. Αφού ολοκληρώνεται το χρονικό διάστημα της άρσης απορρήτου ή συμπληρώνεται το ανώτατο όριο των δέκα μηνών, αυτή παύει αυτόματα. Και σε αυτή την περίπτωση οι ανακριτικοί υπάλληλοι προβαίνουν σε μια άδικη πράξη, που προβλέπεται στο άρθρο 370Α Π.Κ., της οποίας όμως ο άδικος χαρακτήρας αίρεται από την ύπαρξη σχετικού βουλεύματος. (Παύλου, 2015 : 163-164)

Στην αστυνομική πρακτική η εν λόγω ανακριτική πράξη είναι η πιο διαδεδομένη και στο πλαίσιο αυτό οι ανακριτικοί υπάλληλοι αξιολογούν το περιεχόμενο των συνομιλιών και προβαίνουν σε γραπτή απομαγνητοφώνηση όσων θεωρούν ότι έχουν αποδεικτική αξία. Στη συνέχεια, ένας από τους ανακριτικούς υπαλλήλους επιλέγεται να καταθέσει ως μάρτυρας, τόσο για το περιεχόμενο των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων όσο και για τη συσχέτισή του με το λοιπό

προανακριτικό υλικό. Αυτό που έχει παρατηρηθεί είναι οι κατηγορούμενοι να ισχυρίζονται ότι δεν είναι αυτοί που μιλάνε στις συνομιλίες και να αμφισβητούν το περιεχόμενο και τα συμπεράσματα των απομαγνητοφωνήσεων. Πάντως, έχει σημασία να τονιστεί για τις αστυνομικές πρακτικές ότι η κατάθεση αστυνομικού για το περιεχόμενο των συνομιλιών επιφέρει απόλυτη ακυρότητα και δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην αποδεικτική διαδικασία. Και αυτό γιατί πρόσβαση στις συνομιλίες μπορούν να έχουν οι ανακριτικοί υπάλληλοι που συντάσσουν τις εκθέσεις απομαγνητοφώνησης και συνεπώς δεν μπορούν να εξεταστούν ως μάρτυρες, με αποτέλεσμα να καταθέτει κάποιος μη εξουσιοδοτημένος, που όμως έλαβε γνώση των συνομιλιών εγείροντας ζητήματα παραβίασης του άρθρου 370Α Π.Κ.. (Παύλου, 2015 : 161-162, 165-166)

5.1.5. Καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα

Η καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας αφορά στην καταγραφή της δραστηριότητας και της συμπεριφοράς των καθ' ων χωρίς αυτοί να το γνωρίζουν και εν συνεχεία στην αποθήκευση των καταγεγραμμένων σε αποθηκευτικά μέσα εικόνας, ήχου ή άλλης τεχνικής φύσεως. Παραδείγματα συμπεριφορών και γεγονότων, τα οποία παρακολουθούνται κατά τη διενέργεια της συγκεκριμένης ειδικής ανακριτικής πράξης, είναι οι κοινωνικές επαφές του προσώπου σε βάρος του οποίου στρέφεται, τα μέρη που συχνάζει και οι διάφοροι διάλογοί του. (Αρναουτίδης, 2024 : 190-191)

Και αυτή η ειδική ανακριτική πράξη προβλέπεται στη νομοθεσία σχετικά με την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας, με την ιδιαιτερότητα ότι η καταγραφή είναι επιτρεπτή μόνο εκτός κατοικίας και μόνο για δραστηριότητες που σχετίζονται με την υπό έρευνα υπόθεση. Με το άρθρο 254 Κ.Π.Δ. η καταγραφή προσωπικών στιγμών του ερευνώμενου επιτρέπεται και για τη διερεύνηση εγκλημάτων, που διαπράττουν εγκληματικές οργανώσεις. Πέραν της απαγόρευσης καταγραφής εντός κατοικίας, που απορρέει από το συνταγματικό δικαίωμα του καθ' ου η καταγραφή, απαγορεύεται και η καταγραφή δραστηριότητας μυστικού αστυνομικού. Η συγκεκριμένη δικονομική διάταξη ήρθε να καλύψει υφιστάμενη ρύθμιση του Π.Κ., στην οποία προβλεπόταν ότι τέτοιου είδους ενέργειες δεν είναι άδικες, εφόσον γίνονται ενώπιον των Αρχών. (Δημόπουλος, 2018 : 688-690) Πρέπει να σημειωθεί ότι η ανωτέρω απαγόρευση δεν αφορά μόνο στην ιδιωτική κατοικία, αλλά και στην επαγγελματική. Προκύπτει σαφώς ότι απαγορεύεται και η χρησιμοποίηση ηλεκτρονικών

μέσων, που είναι ειδικά κατασκευασμένα να αποτυπώνουν συνομιλίες εντός κατοικίας, ακόμη και αν αυτά είναι τοποθετημένα εκτός αυτής. (Κωνσταντινίδης, 2022 : 371-372)

5.1.6. Συσχέτιση ή συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Η τελευταία από τις προβλεπόμενες στον Κ.Π.Δ. για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος ειδικές ανακριτικές πράξεις είναι η συσχέτιση ή ο συνδυασμός προσωπικών δεδομένων, τα οποία είναι αποθηκευμένα στα αρχεία φυσικών ή νομικών προσώπων. Σκοπός της πράξης αυτής είναι να εντοπιστεί ηλεκτρονικά ο τρόπος δράσης του ερευνώμενου ατόμου μέσω των στοιχείων που θα προκύψουν από τα προαναφερόμενα αρχεία. Αυτή η ανακριτική πράξη χαρακτηρίζεται από ένα είδος αοριστίας, γιατί, ενώ, όπως και οι υπόλοιπες, παραπέμπει στον ειδικό ποινικό νόμο περί προσωπικών δεδομένων, δεν αποσαφηνίζει τον τρόπο διενέργειάς της. Τα εν λόγω δεδομένα μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο σε δικαστική – ανακριτική διαδικασία και σε αυτά εξαιτίας της φύσης τους πρόσβαση πρέπει να δίνεται από το φυσικό ή νομικό πρόσωπο σε ορισμένο υπεύθυνο επεξεργασίας τους. Βέβαια, οι εισαγγελικές αρχές οφείλουν να ελέγχουν τη νομιμότητα κτήσης των προσωπικών δεδομένων, ώστε να μην αντίκειται σε συνταγματικά δικαιώματα, γεγονός που θα οδηγούσε σε απαγόρευση χρήσης αποδεικτικού υλικού. (Δημόπουλος, 2018 : 690-692)

Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα νοούνται οι πληροφορίες εκείνες από τις οποίες ταυτοποιείται ή μπορεί να ταυτοποιηθεί κάποιο πρόσωπο, όπως για παράδειγμα το όνομα και ο αριθμός ταυτότητας. Τα δεδομένα αυτά μπορεί να έχουν συλλεγεί κατά την έρευνα από τις διωκτικές αρχές και να είναι αποθηκευμένα σε κάποια βάση ή να βρίσκονται αρχειοθετημένα αλλού και για σκοπούς άσχετους με τη δίωξη και εξιχνίαση των εγκλημάτων. Το πλαίσιο της εφαρμογής της συσχέτισης προσωπικών δεδομένων ορίζεται στον Ν. 4624/2019 και πιο συγκεκριμένα οι νόμιμες προϋποθέσεις επεξεργασίας και συλλογής τους, η ορθότητα και η αναλογία τους προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, η διατήρησή τους για την απολύτως αναγκαία χρονική περίοδο και φυσικά η προστασία τους. (Αρναουτίδης, 2024 : 193-194)

5.2. Προστατευόμενοι μάρτυρες

Στις επιταγές της Σύμβασης του Παλέρμο ήταν και τα μέτρα για την προστασία μαρτύρων, γεγονός στο οποίο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα, γιατί οι μαρτυρίες τους είναι αποδείξεις και αυτοί υποκείμενα της δίκης, που θα πρέπει να μείνουν ανεπηρέαστοι, κυρίως από τους

δράστες. Αυτό επειδή μπορεί ο μάρτυρας αισθανόμενος φόβο να αποκρύψει την αλήθεια ή να καταθέσει ψεύδη και έτσι να μη φανερωθεί η ουσιαστική αλήθεια, που είναι ο βασικός σκοπός της ποινικής δίκης. Μάλιστα, οι προσπάθειες επιρροής των μαρτύρων εντείνονται στο οργανωμένο έγκλημα, αφού οι εμπλεκόμενοι επιδιώκουν το μέγιστο δυνατό όφελος με τις ελάχιστες δυνατές διώξεις σε βάρος τους. Η προστασία, για την οποία γίνεται λόγος, αφορά φυσικά στην προστασία από προσπάθειες επιρροής των μαρτύρων, αλλά και στην προστασία από προσβολές σε βάρος της αξιοπρέπειάς τους, καθώς και από ψυχολογικό φόρτο λόγω της κοινής τους παρουσίας στη δίκη με τον κατηγορούμενο. (Βαθιώτης, 2001 : 1045-1046)

Προστατευόμενοι μάρτυρες χαρακτηρίζονται από το ελληνικό ποινικό σύστημα τα άτομα που πληροφορήθηκαν με κάποιον αδιάφορο για τον νομοθέτη τρόπο την τέλεση σοβαρού αδικήματος και υφίστανται βάσιμες υπόνοιες ότι κινδυνεύουν να απειληθούν ή να δεχτούν αντίποινα από τους δράστες. Στην ουσία αποτελούν πληροφοριοδότες των διωκτικών αρχών και για αυτό πρέπει να προστατευτούν. Ως διαδικασία για υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος, η προστασία μαρτύρων προβλέπεται στο άρθρο 9 του Ν. 2928/2001, με σκοπό τα άτομα που θα προστατευθούν να συνδράμουν στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων αποκαλύπτοντας την ουσιαστική αλήθεια. Ο νόμος προβλέπει δύο τύπους μαρτύρων: εκείνους που κατά τύχη πληροφορήθηκαν για την δράση της εγκληματικής οργάνωσης, τους οποίους χαρακτηρίζει ουσιώδεις, και εκείνους που γνώριζαν από μέσα για την οργάνωση είτε γιατί ήταν μέλη της και αποχώρησαν είτε γιατί τους εμπιστεύονταν τα μέλη της οργάνωσης είτε γιατί ήταν αστυνομικοί σε συγκαλυμμένη δράση. Πέραν αυτών, σημαντικοί μάρτυρες είναι τα θύματα των εγκληματικών οργανώσεων και οικείοι των ουσιωδών μαρτύρων. (Κωνσταντινίδης, 2019)

Το άρθρο 9 του Ν. 2928/2001 προβλέπει ότι τα μέτρα προστασίας λαμβάνονται και στην προδικασία και στη διαδικασία επί του ακροατηρίου. Τέτοια μέτρα είναι η αστυνομική προστασία, η κατάθεση με τη χρήση τεχνολογικών μέσων και χωρίς την αναγραφή των στοιχείων ταυτότητας του προστατευόμενου, η αλλαγή στοιχείων ταυτότητας και η αλλαγή τόπου υπηρετήσης όσον αφορά σε δημόσιους υπάλληλους, σε βαθμό μάλιστα που δε θίγουν ελευθερίες του μάρτυρα. Για την εφαρμογή των μέτρων αυτών απαιτείται εισαγγελική διάταξη και να συμφωνεί ο προστατευόμενος, ενώ παύουν να ισχύουν αν δεν αποδίδουν. Συγκεκριμένα, για την αποκάλυψη της ταυτότητας του μάρτυρα αποφαινεται σχετικά το δικαστήριο, ενώ, αν δεν έχει γίνει αποκάλυψη, μόνη της η κατάθεση δεν αρκεί για καταδίκη των δραστών. Χαρακτηριστικό είναι ότι για τα προαναφερόμενα μέτρα προστασίας

εφαρμόζεται κλίμακα κινδύνου, σαφώς τηρουμένων των αρχών της αναλογικότητας, της αναγκαιότητας και της εκούσιας συμμετοχής. (Κωνσταντινίδης, 2019) Όλα τα ανωτέρω εισήχθησαν στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με τη διάταξη του άρθρου 218.

Προβληματισμός σχετικά με το θεσμό της προστασίας μαρτύρων έχει ανακύψει, καθώς οι κατηγορούμενοι απολαμβάνουν περιορισμένα το δικαίωμα να τους εξετάσουν, δημιουργώντας υπόνοιες για μη δίκαιη δίκη. Αυτό το πρόβλημα προσπαθεί να επιλύσει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας με τα άρθρα 328 και 354, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα στο δικαστήριο και τον συνήγορο του κατηγορουμένου να εξετάσουν τους προστατευόμενους μάρτυρες στην κατοικία τους κατά την ακροαματική διαδικασία. Από την άλλη, στο στάδιο της προδικασίας ο Κ.Π.Δ. παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης της εξέτασης του προστατευόμενου μάρτυρα με τεχνολογικά μέσα. (Κωνσταντινίδης, 2019)

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προέκυψε ότι η προστασία μαρτύρων λαμβάνει χώρα και πριν την δικαστική διαδικασία, όσον αφορά στον εκφοβισμό, αλλά και μετά, όσον αφορά στην εκδίκαση και αποτελεί διαδικασία απαραίτητη για το ποινικοδικονομικό σύστημα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι, για να εφαρμοστούν τα μέτρα προστασίας, πρέπει να υφίσταται υπαρκτός κίνδυνος για τα έννομα αγαθά του μάρτυρα και όχι απλώς να ενοχλείται, όπως για παράδειγμα δεχόμενος αναπάντητες τηλεφωνικές κλήσεις. (Βαθιώτης, 2001 : 1047-1048, 1053) Σε γενικό πλαίσιο πάντως, οι πληροφοριοδότες είναι απροστάτευτοι και ιδίως στην περίπτωση αποκάλυψης οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας νομικών προσώπων. Καλό παράδειγμα φαίνεται να αποτελούν οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου ισχύει νόμος ο οποίος εξαναγκάζει τις εταιρείες να διαθέτουν συστήματα για την προστασία αυτών που παρέχουν πληροφορίες. Απαραίτητα για την προστασία των πληροφοριοδοτών είναι μία βάση δεδομένων όπου θα αποθηκεύονται οι πληροφορίες, η προστασία από το δικαστικό σύστημα και η εγγύηση ασφάλειάς του. Ειδικότερα, ο πληροφοριοδότης, για να είναι χρήσιμος, χρειάζεται εγγυήσεις ασφαλείας σε οικονομικό και επαγγελματικό σκέλος, για τη σωματική του ακεραιότητα, αλλά και για τυχόν ψυχολογικές διαταραχές που θα εμφανίσει. (Falciani & Mincuzzi, 2015 : 217, 219, 222)

5.3. Ζητήματα δικαστηρίων

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι με τη θέσπιση του Ν. 2928/2001 το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα των Μικτών Ορκωτών

Δικαστηρίων, αλλά στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου. Αυτό συνέβη με το σκεπτικό ότι οι ένορκοι δε διαθέτουν την πείρα για να κρίνουν υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος, αλλά και επειδή είναι πιο εύκολο να υποκύψουν σε πιέσεις, κάτι το οποίο προφανώς δεν έχει να κάνει με την ιδιότητα κάποιου ως ενόρκου ή δικαστή, αλλά με την προσωπικότητά του. (ΡΙζάβα, 2012 : 639-640)

5.4. Ανακύπτοντα ζητήματα

Η χρήση ανακριτικών τεχνικών για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αντιμετωπίζει δυσκολίες λόγω του διεθνικού χαρακτήρα του φαινομένου, των παρωχημένων τεχνικών μέσων και της προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο βωμό της εξιχνίασής του. Στην κατεύθυνση αυτή ανάγεται σε κύριο σκοπό η πρόληψη του εγκλήματος μέσω της χρησιμοποίησης επαχθών μέσων, τα οποία πολλές φορές στρέφονται και σε βάρος τρίτων προσώπων. Η ειδικότητα των εν λόγω ανακριτικών πράξεων προκύπτει αφενός από την επεμβατική τους φύση και την παρέμβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εκείνων κατά των οποίων διενεργούνται και αφετέρου από τον περιορισμένο αριθμό εγκλημάτων για την εξιχνίαση των οποίων μπορούν να λάβουν χώρα. Κρίσιμης σημασίας ζήτημα αποτελεί επίσης το κατά πόσο το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί να επιβεβαιώσει ότι τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις από τις ανακριτικές αρχές που αιτούνται τη διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων. (Παπαχαλαράμους, 2003 : 1047, 1056-1059)

Με άλλα λόγια, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι προβλέψεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας δεν μετατρέπονται σε προληπτικές αστυνομικές πρακτικές σε βάρος μη υπόπτων, αλλά και ότι προστατεύονται τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα στη βάση της αρχής της αναγκαιότητας. Για το λόγο αυτό, επειδή έχουν παρατηρηθεί τα προαναφερόμενα φαινόμενα, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι χρειάζεται να θεσπιστούν νέα μέτρα και νέες εγγυήσεις για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. (Παπαχαλαράμους, 2003 : 1061-1063)

Άλλωστε, δεν είναι λογικό να προσβάλλονται θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, προκειμένου να προστατευθούν τα ίδια αυτά δικαιώματα άλλων ατόμων. Έτσι, για τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, πέραν των γενικών αρχών της ανάκρισης, ισχύουν και επιπλέον ειδικές αρχές εξαιτίας του επαχθούς χαρακτήρα τους, όπως αυτή που υποχρεώνει την ρητή πρόβλεψή τους σε νόμο. Οι συγκεκριμένες ανακριτικές πράξεις προσβάλλουν την ιδιωτική ζωή του υπόπτου, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 της Ε.Σ.Δ.Α., το οποίο επιτρέπει την προσβολή αυτή για την

προστασία δικαιωμάτων άλλων και της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Θα πρέπει επομένως να βρεθεί μια ενδιάμεση λύση, ώστε να μην προσβάλλονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των εμπλεκομένων, αλλά και να συγκεντρώνονται αποδεικτικά στοιχεία για την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων. Δηλαδή, αφενός να μην αντιστρέφεται το βάρος της απόδειξης και αφετέρου οι ειδικές ανακριτικές πράξεις σε βάρος μεμονωμένων προσώπων να χρησιμοποιούνται από τις ανακριτικές αρχές για την ανάδειξη ολόκληρων εγκληματικών ομάδων, κρίνοντας κάθε φορά με βάση τα πραγματικά περιστατικά. (Χλούπης, 2016 : 1231-1239, 1245-1246)

6. Συμπεράσματα – Επίλογος

Συμπερασματικά, στο ελληνικό ποινικό σύστημα διαπιστώνεται ότι η νομοθεσία για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, τόσο από τον Ποινικό Κώδικα όσο και από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, δε συμβαδίζει με το γενικότερο ποινικό δόγμα που επικρατεί. Αυτό προκύπτει αρχικά από το γεγονός ότι η ποινική ευθύνη για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση δε συνδέεται με την τέλεση των σκοπούμενων κακουργημάτων, αλλά απλώς και μόνο με την επιδίωξη για αυτό. Σε αυτό μάλιστα συμβάλλει και ο πραγματοπαγής χαρακτήρας της εγκληματικής οργάνωσης, που ενισχύει το επιχείρημα ότι το ποινικό σύστημα τιμωρεί μια πράξη, ακόμη και αν δεν έχει τελεστεί κάποιο αδίκημα και ενώ οι συμμετέχοντες μπορεί να μη γνωρίζουν λεπτομερώς τα υπόλοιπα μέλη της εγκληματικής ομάδας και τα καθήκοντά τους. Επιπλέον, αυτό προκύπτει από την αυτοτελή ποινικοποίηση υποστηρικτικών πράξεων ή πράξεων παροχής βοήθειας με σκοπό τη συγκάλυψη, οι οποίες σε διαφορετική περίπτωση θα αντιμετωπιζόνταν ως συμμετοχικές μορφές και δη ως μορφές συνέργειας, που τιμωρούνται ελαφρύτερα, ενώ ταυτόχρονα η διεύθυνση της οργάνωσης ποινικοποιείται αυστηρότερα και από το βασικό αδίκημα, ενώ σε διαφορετική περίπτωση θα αντιμετωπιζόταν σαν ηθική αυτουργία, που τιμωρείται ανάλογα με την ποινή των φυσικών αυτουργών. Ταυτόχρονα, σε επίπεδο δικονομικού ποινικού δικαίου δίνεται η δυνατότητα να εφαρμόζονται ανακριτικές ενέργειες ειδικού χαρακτήρα ακόμη και με την υπόνοια τέλεσης των σκοπούμενων αδικημάτων, κάτι το οποίο είναι ιδιαίτερα επαχθές, ενώ σε γενικό πλαίσιο οι διατάξεις για το οργανωμένο έγκλημα εφαρμόζονται προς διευκόλυνση των ανακριτικών αρχών και σε απλές ενώσεις εγκληματιών, υποβαθμίζοντας έτσι την αξία της ξεχωριστής αντιμετώπισης. (Λίμα, 2022 : 165-168)

Αν και για αρκετά χρόνια στην Ελλάδα η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος συνδεόταν, αν όχι ταυτιζόταν, με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να οριστεί ξεχωριστά το τι αποτελεί οργανωμένο έγκλημα, ο Ν. 2829/2001 εισήγαγε στον Ποινικό Κώδικα το άρθρο 187 για την εγκληματική οργάνωση, παραθέτοντας τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια τέτοια οργάνωση, για να είναι αξιόποινη, και ταυτόχρονα ανοίγοντας το δρόμο για έναν ευρύ κατάλογο εγκλημάτων που υπάγονται σε αυτό, αυστηρότερες ποινές, καθώς και ξεχωριστό αξιόποινο για όσους υποστηρίζουν τέτοιες οργανώσεις. Ωστόσο, η διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ. δεν είναι ξεκάθαρο κατά πόσο και εάν τιμωρεί ακόμη και απλά φρονήματα, ενώ από τα χαρακτηριστικά που απαιτούν διεθνή κείμενα

για την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, ο Έλληνας νομοθέτης άφησε εκτός την επιδίωξη απόκτησης οικονομικού οφέλους. (Λίμα, 2022 : 85, 112)

Η ποινική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος σύμφωνα με το άρθρο 187 Π.Κ. επηρεάζεται από εξωνομικούς παράγοντες, που έχουν να κάνουν με τη λειτουργία των ανακριτικών αρχών και την εξυπηρέτηση συμφερόντων από αυτές, με απώτερο στόχο τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη. Επίσης, η ουσιαστική ποινική πρόβλεψη για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος χαρακτηρίζεται από διευρυμένη ερμηνεία, η οποία είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης συμφερόντων αφενός των κατηγορουμένων, των οποίων τα θεμελιώδη δικαιώματα θίγονται, και αφετέρου των διωκτικών αρχών, που αποσκοπούν σε επαγγελματικά οφέλη καθ' υπέρβαση πολλές φορές της αρχής της νομιμότητας. Για αυτό και κοινά εγκλήματα έχει παρατηρηθεί στην πράξη να χαρακτηρίζονται εγκληματικές οργανώσεις, με αποτέλεσμα να διεξάγονται ειδικές ανακριτικές πράξεις, που προβλέπονται σε διατάξεις του δικονομικού ποινικού δικαίου, να γίνονται συλλήψεις πέραν των ορίων του αυτοφώρου και να αποφεύγεται η εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων από μικτά ορκωτά δικαστήρια. (Σταμούλη, 2018 : 291-293)

Βέβαια, η διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ., ως ισχύει, εκτός από την ποινικοποίηση της συμμετοχής με οποιονδήποτε τρόπο σε μια εγκληματική ομάδα είναι κρίσιμη λόγω της απουσίας πρόβλεψης για επιδίωξη οικονομικού κέρδους, πράγμα το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του οργανωμένου εγκλήματος, της κατάργησης του περιορισμένου καταλόγου των επιδιωκόμενων από την οργάνωση κακουργημάτων και της διαφορετικής ποινικής μεταχείρισης του διευθύνοντος την οργάνωση. Μάλιστα, επιτρέπει την κατανόηση της έννοιας της εγκληματικής οργάνωσης και των αιτιών που η συμμετοχή σε μια τέτοια ομάδα αποτελεί ποινικό αδίκημα. Αξιοσημείωτες είναι επίσης οι ρυθμίσεις για πράξεις συγκάλυψης της εγκληματικής οργάνωσης, που προβλέπονται στο άρθρο 187B παρ. 3 Π.Κ., και για υποστηρικτικές ενέργειες, που προβλέπονται στο άρθρο 187 παρ. 4 Π.Κ.. (Λίμα, 2022 : 134)

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις είναι μία πρόκληση για το Κράτος Δικαίου και για αυτό κρατούν σε εγρήγορση τους εφαρμοστές του δικαίου, ώστε να ελέγχουν κάθε φορά εάν θίγονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου πέραν των επιτρεπτών ορίων. (Παπαδαμάκης, 2019 : 226) Το μεγαλύτερο πρόβλημα αναφορικά με αυτές εντοπίζεται στον έλεγχο όσων μαθαίνονται κρυφά, πράγμα το οποίο καθιστά επιτακτική την επέμβαση ελεγκτικών αρχών για τη διακοπή συλλογής παράνομων αποδείξεων. (Σάμιος, 2024 : 443) Σε αυτές τις περιπτώσεις, μάλιστα, που παρατηρείται σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων από τη μία των δραστών και

από την άλλη των θυμάτων και του κοινωνικού συνόλου, για να θεωρηθεί επιτυχημένο το ποινικό σύστημα, θα πρέπει να υπάρξει αναλογία μεταξύ του διαπραχθέντος εγκλήματος και της απειλούμενης κύρωσης, ενώ τα ατομικά δικαιώματα θα πρέπει να προσβάλλονται στον απολύτως απαραίτητο βαθμό και μόνο όσο αυτό απαιτείται. (Παπαχαλαράμπους, 2003 : 1063-1064)

Καταληκτικά, είναι κοινώς αποδεκτό ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα πολύ σοβαρό φαινόμενο με πολλές εκφάνσεις και για αυτό πρέπει το κράτος να λάβει αποτελεσματικά μέτρα, προκειμένου να το καταπολεμήσει. Στην προσπάθεια αυτή όμως θα πρέπει να δοθεί προσοχή, ώστε, τα μέτρα που θα ληφθούν, να μη θίγουν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, αλλά και να διασφαλίζουν τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του ποινικού δικαίου. Σαφώς, πέραν της συνειδητοποίησης της σοβαρότητας του φαινομένου, πρέπει να υπάρχει και η αντίστοιχη βούληση εκ μέρους του κράτους, μιας και, όπως ορθά έχει επισημανθεί, *«κάθε κοινωνία έχει το οργανωμένο έγκλημα που της αξίζει»*. (Χλούπης, 2020 : 548)

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Falciani, H. & Mincuzzi, A. (2015) *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*. Εκδοτικός Οίκος Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

Αλεξιάδης, Σ. (2011) *Εγκληματολογία*. Θεσσαλονίκη : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Αρναουτίδης, Π. (2024) *Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις για την αντιμετώπιση διεθνικών εγκληματικών και τρομοκρατικών οργανώσεων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Βαθιώτης, Κ. (2001) *Η προστασία μαρτύρων κατά το άρθρο 9 του Νόμου 2928/2001*. ΝΑ/2001 Ποινικά Χρονικά. σσ. 1045-1053

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014) *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

Βιδάλη, Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Δημόπουλος, Χ. (2018) *Ανακριτική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Διονυσοπούλου, Α. (2022) *Άρση απορρήτου τηλεφωνικής επικοινωνίας στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας – Η σχέση των άρθρων 254-255 ΚΠΔ και του ν. 2225/1994*. Αθήνα: Ποινικά Χρονικά

Κωνσταντινίδης, Α. (2019) *Προστατευόμενοι μάρτυρες και Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος*. Ποινικά Χρονικά. σσ. 241-252

Κωνσταντινίδης, Α. (2022) *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο. Βασικές έννοιες. Μετά και τον Ν. 4855/2021*. 5η Έκδοση. Αθήνα – Θεσσαλονίκη : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Κωστάρας, Α. (2020) *Ποινικό Δίκαιο. Επιλογές Ειδικού Μέρους*. 4η Έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Λίβος, Ν. (2000) «Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του» σε Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου (επιμ.) (2000) *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου. Πρακτικά του Ζ' Πανελλήνιου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, σσ. 17-67

- Λίμα, Β. (2022) *Οργανωμένο Έγκλημα. Δογματική ανάλυση και δικαιοφιλοσοφική θεμελίωση της ποινικής αντιμετώπισης του αδικήματος της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Μυλωνόπουλος, Χ. (2000) «Οργανωμένο έγκλημα και διεθνές ποινικό δίκαιο» σε Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου (επιμ.) (2000) *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου. Πρακτικά του Ζ' Πανελλήνιου Συνεδρίου*. Αθήνα: Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, σσ. 101-115
- Ορφανός, Σ. (2021) *Οργανωμένο Έγκλημα. Άρθρο 187 ΠΚ. Δογματική και νομολογιακή προσέγγιση*.: Νομική Βιβλιοθήκη
- Παπαδαμάκης, Α. (2019) *Ποινική Δικονομία. Η δομή της ποινικής δίκης*. 9η Έκδοση. Αθήνα – Θεσσαλονίκη : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- Παπανικολάου, Ε. (2013) *Ανακριτική διείσδυση και αστυνομική παγίδευση. Μια προσέγγιση του ζητήματος ιδίως σε αξιόποινες πράξεις του νόμου περί ναρκωτικών*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Παπαχαλαράμπος, Χ. (1998) *Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος – Διεθνής νομοθέτηση – Στάση της Ελληνικής Έννομης Τάξης*. ΠοινΔικ 7/1998. σσ. 688-690
- Παπαχαλαράμπος, Χ. (2003) «Η εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος. Η προβληματική των ειδικών ανακριτικών τεχνικών» σε Μαγγανάς, Α. (2003) (επιμ.) *Τιμητικός τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου*. Τόμος Β'. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σσ. 1047-1064
- Παύλου, Σ. (2015) *Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων υπόπτων από τις αρχές. Θεσμικό πλαίσιο, δικαιοκρατικά όρια, πρακτικές στρεβλώσεις και εκτροπές. Μία πρώτη καταγραφή προβλημάτων και σκέψεων*. Ποινικά Χρονικά. ΞΕ/2015 σσ. 161-166
- Ριζάβα, Φ. (2012) *Οργανωμένο έγκλημα. Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Σάμιος, Θ. (2001) *Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων. Ζητήματα συρροής του (νέου) άρθρου 253Α ΚΠΔ με τις διατάξεις ειδικών ποινικών νόμων στις οποίες προβλέπεται η διεξαγωγή αντίστοιχων ανακριτικών πράξεων*. Ποινικά Χρονικά. ΝΑ/2001. σσ. 1034-1044
- Σάμιος, Θ. (2024) *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας & ειδικές δικονομικές διατάξεις*. 25η Έκδοση. Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

Σάμιος, Θ. (2024) *Ποινικός Κώδικας & ειδικοί ποινικοί νόμοι*. 26η Έκδοση. Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

Σεβαστίδης, Χ. (2021) *Ποινικός Κώδικας (Ν. 4619/2019) & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019)*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Σταμούλη, Ε. (2016) «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) (2016) *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σ. 1194-1230

Σταμούλη, Ε. (2018) «Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος» σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ. (επιμ.) (2018) *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα, και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?" Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου*. Αθήνα: Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε., σ. 276-294

Σταμούλη, Ε. (2019) «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα» σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.). (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σσ. 213-237

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006) *Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ποινικά Χρονικά. ΝΣΤ/2006. σ. 865-873

Τσιρώνης, Ν. (2019) «Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης» σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.). (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σσ. 361-377

Χλούπης, Γ. (2016) «Η Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά την αντιμετώπιση του υπερεθνικού εγκλήματος» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) (2016) *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ σσ. 1231-1247

Χλούπης, Γ. (2019) «Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος» σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.). (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. σσ. 279-303

E%97-

%CE%9F%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A5-2023-

%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%A7%CE%A4%CE%97-

%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97..pdf

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Κλάδος Ασφάλειας. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας. Έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2022. Ανακτήθηκε από:

<https://www.astynomia.gr/file/2024/01/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97->

E%97-

%CE%9F%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A5-2022-

%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%A4%CE%97-

%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97-1.pdf

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Κλάδος Ασφάλειας. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας. Έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2021. Ανακτήθηκε από:

<https://www.astynomia.gr/file/2022/12/05122022ekthesiorganwmenou2021.pdf>

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Κλάδος Ασφάλειας. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας. Έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2020. Ανακτήθηκε από:

<https://www.astynomia.gr/file/2022/12/28062022ekthesiorganwmenou2022.pdf>

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Κλάδος Ασφάλειας. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας. Έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2019. Ανακτήθηκε από:

https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Κλάδος Ασφάλειας. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας. Έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2018. Ανακτήθηκε από:

https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2018-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf

Βιδάλη, Σ. (2018) *Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss*.

Ανακτήθηκε

από:

[https://theartofcrime.gr/%CE%B7-](https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-)

%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-

%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF

%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-

<https://www.justina.gr/%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-%CE%B4/>

Ζαφειριάδης, Ε. (2023) *Η ειδική ανακριτική πράξη της συγκαλυμμένης έρευνας επί εγκλημάτων διαφθοράς*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.justina.gr/%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%88%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%B7-%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%85/>

Καζής, Π. (2022) *Ο τιμωρητισμός ως ιδεολογία για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής: Παρατηρήσεις στο άρθρο 187 παρ. 6 Π.Κ.* Ανακτήθηκε από: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/o-timwrhtismos-ws-ideologia-gia-thn-askhsh-antegklhmatikhs-politikhs-parathrhseis-sto-arthro-187-par-6-pk/>

Κοροντζής, Τ. (2022) *Η συμβολή των Ευρωπαϊκών Οργανισμών της Europol, Frontex, Eurojust και του θεσμού του Ευρωπαϊκού Εισαγγελέα στο χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης της ΕΕ. Η περίπτωση της Ελλάδας*. Μεταδιδακτορική έρευνα. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/27687/1/KorontzisTryfonPostDoc2022.pdf>

Νομοθεσία

Ν. 2928/2001 (ΦΕΚ Α' 141/27.06.2001): «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων.»

Ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α' 137/29.08.2019): «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην

εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις»

Ν. 5002/2022 (ΦΕΚ Α' 228/09.12.2022): «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών.»

Π.Δ. 29/2024 (ΦΕΚ Α' 88/13.06.2024): «Σύσταση Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος και τροποποίηση διατάξεων των π.δ. 178/2014 «Οργάνωση Υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας» (Α' 281) και 7/2017 «Αναδιάταξη αναδιοργάνωση, σύσταση και λειτουργία περιφερειακών υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας» (Α' 14).»

Π.Δ. 47/2005 (ΦΕΚ Α' 64/10.03.2005): «Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του.»

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.